

Bulletin Slovenskej zoolologickej spoločnosti pri SAV 2/2025

Úvodné slovo

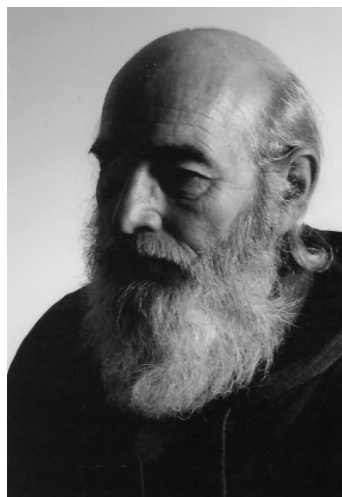
Vážení členovia Slovenskej zoolologickej spoločnosti,

v tomto roku navždy odišlo niekoľko mimoriadne významných osobností slovenskej zoológie. Boli nimi prof. RNDr. **Alexander Dudich**, CSc. (Bulletin SZS 3/2013), prof. Ing. **Jozef Sládek**, CSc. (Bulletin SZS 5/2012), prof. RNDr. **Jozef Terek**, PhD. (Bulletin SZS 1/2014), prof. RNDr. **Zora Feriancová-Masárová**, DrSc. (Bulletin SZS 2/2015) a RNDr. **Branislav Matoušek**, CSc. (Bulletin SZS 2/2018). Slovenská zoológická spoločnosť si pripomína ich pamiatku a týmto mimoriadnym vydaním bulletinu im vzdáva poctu.

Čeť ich pamiatke!

Predsedenstvo SZS

Odišiel zoológ Alexander Dudich

prof. RNDr. Alexander Dudich, CSc.

(* 15. október 1942 – † 1. apríl 2025)

S hlbokým zármutkom, no zároveň s veľkým uznaním a úctou spomíname na výnimočného človeka a špičkového vedca, profesora RNDr. Alexandra Dudicha, CSc., ktorý nás bez varovania opustil 1. apríla 2025 vo veku 82 rokov. Jeho život a dielo predstavujú nezmazateľnú stopu v slovenskej zoológii, ekológii a vysokoškolskom vzdelávaní.

Profesor Alexander Dudich, priateľmi oslovovaný aj ako Alex alebo Šaňo, bol popredný slovenský zoológ a emeritný univerzitný profesor na Fakulte ekológie a environmentalistiky Technickej univerzity vo Zvolene. Keďže jeho profesionálna dráha bola veľmi pestrá, nestačí opísať ju len pomocou faktov a vedeckých záznamov. Na plné pochopenie jeho cesty je nutné zamerať sa aj na jeho osobné svedectvá, vízie, sny a významné udalosti. Tie nám odhalia nielen jeho úspechy, ale aj neúspechy a pomôžu nám vytvoriť si ucelený obraz o jeho vedecko-pedagogickej činnosti.

Obsah

M. Ambros, I. Baláž, A. Stollmann: Odišiel zoológ Alexander Dudich	1
S. Stašiov, K. Kočík: Rozlúčili sme sa s prof. RNDr. Alexandrom Dudichom, CSc. – osobnosťou Fakulty ekológie a environmentalistiky Technickej univerzity vo Zvolene.....	6
J. Koščo: Odišiel prof. Terek – zakladateľ prešovskej ekológie.....	8
J. Kautman: Spomienka na Branislava Matouška – múzejníka a zoológa.....	11
V. Kubovčík: Odhalenie pamätnej tabule prof. Dudichovi a „Auditórium profesora Alexandra L. G. Dudicha“ na Fakulte ekológie a environmentalistiky.....	12
algd: Od meruósmeho po digitálnu éru: Rozpomienky zoológa minulého storočia 1.....	16
Prihláška do SZS.....	23

* * *

Alexander Dudich sa narodil 15. októbra 1942 v obci Kamenín na južnom Slovensku. Už od detstva si vytvoril silný vzťah k prírode, najmä k jej živočíšnej zložke. Inšpiroval ho otec, učiteľ a spolupracovník štátnej ochrany prírody, ako aj príbuzný, akademik Endre Dudich.

Po maturite na gymnáziu v Želiezovciach sa neúspešne pokúšal študovať filmové umenie v Prahe. Následne sa v roku 1959 zapísal na Prírodovedeckú fakultu Univerzity Komenského v Bratislave, kde sa venoval biológii a geografii. Počas štúdia mal príležitosť počúvať prednášky od takých odborníkov, akými boli Ferienc, Rosický, Lukniš a ďalší. V diplomovej práci, ktorú viedol profesor Ferienc, skúmal drobné cicavce z Demänovskej doliny a konzultoval ju s poprednými odborníkmi v Československu i Maďarsku, ako boli Turček, Grulich, Kratochvíl a Ďhik.

Svodín, výskum drobných zemných cicavcov v povodí potoka Paríž, november 2003, zľava A. Dudich, Z. Poláčiková (Bridišová), A. Jančová, M. Ambros (foto: I. Baláž).

Po úspešnom ukončení vysokoškolského štúdia pôsobil Alexander desať rokov, od roku 1964 do roku 1973, na Katedre zoológie Vysokej školy poľnohospodárskej v Nitre. Už v tom čase si uvedomil, že bez politickej angažovanosti bude jeho profesionálna dráha náročná. Napriek tomu sa nevzdával a neúnavne pokračoval vo vedeckej práci. Nadviazal na svoje poznatky o drobných cicavcoch z Nízkych Tatier a skúmal ich ektoparazity. Pod vplyvom svojich kolegov, ako boli doc. Čepelák alebo doc. Zajonc, venoval sa aj pôdnej faune a rôznym skupinám hmyzu. Svoju dlhoročnú ornitologickú vášeň investoval do rigorózneho práce, v ktorej sa zamerával na vtáčie spoločenstvá v karpatských kameňolomoch. Tomuto

projektu sa venoval vo svojom voľnom čase, s podporou F. J. Turčeka. Výsledkom jeho usilovnosti bola séria priekopníckych publikácií, so silnou odozvou vtedajšej ornitologickej komunity.

V roku 1974 opustil Alexander Dudich Nitru a nastúpil na vznikajúce teriologicko-parazitologické pracovisko zriadené pod gesciou Ústavu experimentálnej farmakológie Slovenskej akadémie vied (ÚEF SAV) – Výskumnú stanicu v Starých Horách. Hoci výskumné zameranie stanice nebolo na začiatku celkom jasné, pracovisko bolo dobre materiálne vybavené, disponovalo malým, ale akčným tímom odborníkov a pracovitým technickým personálom a ako hovoril Šaňo, čo je hlavné bolo „Far from the Madding Crowd“ od vtedajšej bratislavskej reality. Pracovisko malo záhadnú, takmer tajnú povosť, keďže sa od začiatku venovalo výskumu prírodných ohnisk nákaz vo vojenských priestoroch. Práve tu, na Starých Horách, sa obaja autori tohto textu stretli s Alexom. Ich spoločné zážitky z terénnych výskumov a laboratória sú plné spomienok, príbehov a dobrodružstiev. Jedným z prvých spoločných nezabudnuteľných zážitkov bola povinná imitácia pracovnej aktivity v rámci tzv. „brigády socialistickej práce“.

VN Búč, výskum drobných zemných cicavcov, december 2006; vľavo A. Dudich, vpravo A. Stollmann (foto: I. Baláž).

Na tomto odľahlom pracovisku sa naskytla príležitosť nenápadne a v tichosti naplávať a následne realizovať dlhodobý, zmysluplný odborný projekt. Alexandrom a vedením výskumnej stanice iniciovaný spoločný projekt komplexného výskumu fauny drobných cicavcov a ich ektoparazitov Západných Karpát dostal plnú podporu až po transformácii ÚEF SAV na Ústav experimentálnej biológie a ekológie (ÚEBE SAV).

Počas takmer desiatich rokov sa tomuto výskumu tím venoval s plnou intenzitou. K hlavným Alexovým zásluhám patrí mimoriadne pracovné nasadenie, ktoré prenášal aj na kolektív a jeho schopnosť premeniť poznatky z terénu na hodnotné publikácie. Ako už bolo spomenuté, pracovisko bolo na tú dobu výborné materiálne vybavené. Disponovalo tromi maringotkami, ktoré boli takticky rozmiestnené v Karpatoch. Vozový park tvorili šofér (pán Petrik) a dve vozidlá značky Volga GAZ M-21 (1970) a jej novšia verzia Volga GAZ M-24 (1979). Do terénu sa vyrážalo spravidla na staršom modeli. Táto impozantná limuzína čiernej farby (ešte aj s tým jeleňom v skoku na kapote) mala akúsi magickú moc. Policajti (vtedy vystupovali pod značkou Verejná bezpečnosť) sa nás nepokúšali zastavovať, mnohí nám dokonca salutovali. Vlastne zastavili nás len raz, ale colníci, kdesi pri hraniciach s Maďarskom a v kufri odhalili asi šesťsto sklapovacích pascí. Mali sme problém vysvetliť im, že sme vedecká expedícia a nie pašeráci pascí na myši. Alexander našu terénnu skupinu v plnom výzbroji a terénnom outfite (bielych laboratórnych číždach, zamastených a krvavých montérkach a kabelou s minimálne 50 pascami) nazýval „komando majora Haddada“ (neviem prečo, ale neskôr som vypátral, že major Saad Haddad velil polovojenskej milícii kdesi na juhu Libanonu koncom 70. rokov 20. storočia). Spomínam si, ako nás v tejto konfigurácii odmietli obslúžiť v staničnej reštaurácii vo Vranove nad Topľou. Ešte horšie sme dopadli v Šahách. Deložovali nás z najlepšieho hotela v meste (kde sme sa ubytovali v rámci odchyty drobných cicavcov v okolí) hneď potom, ako chyžná prišla neočakávane na našu izbu a na secesnom mahagónovom konferenčnom stolíku našla 100 vypitvaných myši rôznych druhov.

Počas tohto produktívneho obdobia (1974 – 1985) sa na pracovisku vyšetrilo takmer 50 000 hmyzožravcov a hlodavcov a získali sa státisíce kusov ekto- a endoparazitov. Pracovný tím sa rozšíril o helmintológov z Národného múzea v Budapešti, čo umožnilo preniesť výskum aj do južných Karpát a Panónskej nížiny. Materiálnym dôkazom tejto aktivity sú Alexom starostlivo vedené a archivované terénne záznamy, dnes verejne známe ako „Starohorské protokoly“ a bohatá publikačná činnosť. Len súbor prác, ktoré vznikli pod Alexandrovým vedením v rámci projektu *Complex parasitological studies on small mammal populations* obsahuje 52 teriologických a parazitologických publikácií z územia Západných Karpát. Tento netradičný publikačný potenciál starohorskej teriologickej skupiny bol dôsledkom vedenia Výskumnej stanice presadzovaného systému práce – „týždeň terén, týždeň labák“. Biologický

materiál, ktorý sa nazbieral týmto spôsobom dodnes spracováva už štvrtá generácia zoológov. Tento rytmus práce sa človeku tak vryl do metabolizmu, že na dlhší čas strávený mimo terénu organizmus reagoval abstinenčnými príznakmi. Bolo fascinujúce pracovať v takomto kolektíve. Na lokalitách, dopredu starostlivo vybraných, sa kládlo spravidla 200 – 300 pascí. Ak však abundancia miestnej populácie myši bola na minime – napr. v zimných a skorých jarných mesiacoch, išlo sa do extrému a vyložilo sa aj 500 a viac pascí. Platilo totiž pravidlo: nemáš 100 myši? Nejdeš domov! Spomínam si ako sa nám raz nedarilo a Alexander sa rozhodol že situáciu zachráni, keď pascami obložíme potenciálny biokoridor, teleso strategickej železnice Nové Zámky – Budapešť, kdesi pri Chľabe. Nebol to dobrý nápad. Okoloidúca pohraničná hliadka a ich vlčiak, vyhodnotili našu bohumilú činnosť ako diverznú aktivitu agentov anglo-americkej rozvedky. Našťastie strelba z kalašnikova do civilistov na hraniciach vtedy už nebola v móde a tak nás len zastriekali slzným plynom a zatkli. Keby sme neboli hrdými nositeľmi strieborného odznaku Brigády socialistickej práce, sedíme v Leopoldove dodnes.

Nová Vieska, hľadanie kurganov myši kopčiarky, december 2006, vľavo M. Ambros (foto: I. Baláž).

Alexander využíval každú príležitosť na nadväzovanie medzinárodných kontaktov, dokonca aj s „kapitalistickým západom“. Výsledky práce tímu prezentoval na kongresoch na troch kontinentoch a získaval materiály počas štipendií a návštev múzeí po celej Európe. Vďaka tomu si výsledky tímu zo Starých Hôr rýchlo získali medzinárodné uznanie. V roku 1986 bola z doteraz neznámych príčin Výskumná stanica v Starých Horách zrušená a pracovníci delimitovaní na

akési akademické pracovisko nie celkom jasného výskumného zamerania do Zvolena.

V ďalších rokoch sa Alexander významne podieľal aj na poprevratovej transformácii vedy ako predseda vedeckej rady Ústavu ekológie lesa vo Zvolene. Bola to nevďačná úloha – primäť rezortne sa tváriace vedecké pracovisko na dôsledné uplatnenie zásad otvorenosti a korektnosti vo vedeckej komunikácii. Išlo mu najmä o to, aby sa z riešených výskumných úloh nevyrábali iba nikým nečítané záverečné správy, ale aby sa výsledky práce konfrontovali so svetom a overovali ako publikácie v akceptovaných medzinárodných periodikách.

Patince, výskum ekológie hraboša severského panónskeho s kolegami z Univerzity v Pécsi, október 2017, zľava M. Ševčík, J. Kamenišťák, I. Baláž, A. Dudich, M. Kamenišťáková (Zigová), G. Horváth, A. Stollmann, M. Ambros, B. Somogyi (foto: F. Tulis).

Po prechode na Technickú univerzitu vo Zvolene v roku 1991 sa Alexander Dudich ujal náročnej úlohy – založiť Katedru všeobecnej ekológie na novovzniknutej Fakulte ekológie (dnes Fakulta ekológie a environmentalistiky). Po dvoch desaťročiach intenzívnej vedeckej práce sa mu tak naskytla príležitosť naplno využiť a rozvíjať svoje rozsiahle vedomosti a didaktické skúsenosti, ktoré získal už počas svojho pôsobenia v Nitre. Pod jeho vedením sa katedra rýchlo stala uznávaným pedagogickým a vedecky produktívnym pracoviskom. Dodnes zabezpečuje výučbu základných biologických predmetov pre študentov odboru ekológia a environmentalistika. Alexander obhájil titul docenta v komisii vedenej významným zoológom prof. Jozefom Sládekom. Po vybudovaní plne funkčnej katedry ju odovzdal svojmu

nástupcovi, ktorého s úsmevom a pokorou nazýval „mladším, krajším, no predovšetkým povolanejším“.

Hoci sa vzdal funkcie vedúceho katedry, nepoľavil v pedagogickej a vedeckej činnosti. Nasledujúcich desať rokov na univerzite vyučoval, viedol semináre a diplomové práce, školil doktorandov a aktívne sa zúčastňoval v komisiách pre štátne skúšky a obhajoby doktorských prác. V roku 2001 bol za svoje zásluhy v oblasti ekológie menovaný univerzitným profesorom.

Gbelce, uvedenie do života monografie o piskoroch zo „starohorského protokolu“, 16. 5. 2006, M. Ambros s A. Dudichom (foto: I. Baláž).

Alexander Dudich odišiel do dôchodku v plnej pedagogickej a vedeckej činnosti. Naďalej sa však zapájal do vedeckého diania, posudzoval vedecké práce, zúčastňoval sa konferencií ako externý, dobrovoľný spolupracovník Štátnej ochrany prírody a mapovacích prác na lokalitách národnej siete chránených území. Tu sme sa znovu stretávali na spoločných výjazdoch a tešili sa z toho, že starohorský duch „lovcov myši a blch“ naberá na obrátkach a má sľubné perspektívy na iných pracoviskách. Štátna ochrana prírody riešila najprv problém s ohrozeným sysľom, neskôr s nie celkom známym výskytom hraboša severského. A tak sme znova brúsili po Slovensku ako za starých časov a vyhľadávali nové lokality s výskytom tohto chráneného hlodavca. Našli sme ich asi štyridsať. Tu treba poznamenať, že Alexander bol generátor na šialené teórie hraničiace s metafyzikou a parapsychológiou. Mal napríklad vypracovanú nepriestrelnú teóriu o nemožnosti výskytu hraboša severského panónskeho na Parížskych močiarioch (územie siete NATURA 2000 pri obci Gbelce). Ak by ju spísal na papier vznikla by 300 stránková monografia. Problém nastal v okamžiku, keď

jedného dňa sám Alexander toho hraboša na Parížskych močiaroch chytil. Vôbec ho to nevyviedlo z rovnováhy a ešte v ten deň nám teoreticky zdôvodnil prečo ten hraboš na tých Parížskych močiaroch existuje.

Alexander Dudich debutoval na stránkach mamaliologického zborníka Lynx v r. 1966 príspevkom o drobných cicavcoch Demänovskej doliny. V ďalších rokoch pokračoval teriologickými a ekologickými prácami. Jeho obľúbenou skupinou boli blchy z drobných cicavcov a tejto téme sa venoval s nevšedným nasadením. Stal sa doyenom sifonapterológov stredovýchodnej Európy. Je autorom a spoluautorom cez 250 pôvodných vedeckých a odborných prác (pozri bibliografiu A. Dudicha: http://www.smopaj.sk/sk/Dudich_bibl.pdf). Začiatkom 90. rokov koordinoval národný projekt mapovania fauny cicavcov Slovenska a zaslúžil sa o dôstojný vstup našej krajiny do európskeho projektu EMMA s finálnym produktom atlasu cicavcov Európy (Atlas of European Mammals, 1999). Bol iniciátorom detailného mapovania cicavcov na Slovensku. Výsledným produktom je obsiahla monografia Cicavce Slovenska.

Jeho rozsiahla vedecká práca, publikácie a zberateľská činnosť sú neoceniteľným prínosom. Zbierka dokumentačného materiálu, ktorú vytvoril na pracovisku v Starých Horách, obsahujúca desaťtisíce exemplárov drobných cicavcov a ich ektoparazitov, patrí dodnes k najkomplexnejším na Slovensku. Profesor Alexander Dudich bol človek s mimoriadnou duševnou sviežosťou a oddanosťou svojmu povolaniu. Zanechal za sebou nielen množstvo vedeckých prác a publikácií, ale predovšetkým odkaz v podobe generácií študentov, ktorým odovzdal svoje vedomosti a nadšenie pre skúmanie prírody a jej ochranu, ako aj svoj pohľad na vnímanie vedy. Jeho prínos k vedeckému poznaniu a rozvoju ekologického myslenia na Slovensku je nesmierny a zaslúži si náš trvalý obdiv a úctu. Jeho opatrne diplomaticky servírované rady, jeho dialektický pohľad na tento čudný svet, ale aj ten jeho cigaretový dym, ktorý neúnavne generoval, nám budú chýbať. Alex, nezabudneme!

Príkladom jeho úspešnej pedagogickej práce je aj jeden z autorov tejto state (prof. Ivan Baláž). Patrí k tretej generácii „Starohorcov“ a tu je niekoľko nekonvenčných spomienok na stretnutie a spoluprácu s Alexandrom:

Odišiel nielen fundovaný odborník, polyhistor a multilingvista, ale aj nesmierny empatický človek so zmyslom pre humor, náš učiteľ a priateľ Alex. Dôkazom jeho zmyslu pre humor bol aj dátum jeho úmrtia, Deň vtákov, akoby si z nás všetkých chcel zas vystreliť...

S profesorom Dudichom som sa prvý raz stretol na jar roku 2000, v teréne počas odchyty drobných cicavcov. Mal som obrovské šťastie a súčasne veľkú česť, že som od začiatku svojej vedeckej kariéry mohol byť formovaný práve týmto vzácnym a rozhladeným človekom, ktorý bol jedným z troch kľúčových osobností „Starohorcov“ a vzorov v mojom profesijnom živote (ďalšími boli RNDr. Andrej Stollmann a RNDr. Michal Ambros, PhD.).

Na jeseň 2002 som navštívil prof. Dudicha na Fakulte ekológie a environmentalistiky v Banskej Štiavnici za účelom školenia v determinácii blch drobných cicavcov. Alex mi vysvetľoval rozdiel medzi jednotlivými čeľadami blch, predstavil mi kľúč na určovanie blch, prezerali sme trvalé preparáty... on ako tuhý fajčiar, ja ako príležitostný, každý sme počas determinácie blch fajčili svoje cigarety, ja s bielym filtrom, on so žltým. Prešli asi tri hodiny a ja som hasil cigaretu so žltým filtrom... A možno aj tu vzniklo naše vzájomné prepojenie, ktoré zotrvalo až do konca jeho plodného a krásneho života. Počas tohto pobytu v Banskej Štiavnici ma Alex nechal odučiť jedno cvičenie venované hmyzožravcom. Spôsobom jeho vlastným sa ma pred výučbou spýtal, či viem ako sa pári jež? Po 2 minútach môjho trápenia o odborné vysvetlenie iba sucho konštatoval „opatrne“....

Chotín, výskum hraboša severského panónskeho, september 2005, zľava Z. Poláčiková, A. Dudich, M. Ambros, A. Stollmann (foto: I. Baláž).

Vždy, keď som potreboval niečo prekonzultovať, naučiť sa niečo z oblasti sifonapterológie, prejavila sa Alexova pohostinnosť, ústretovosť a jeho nesmierna ochota k odovzdávaniu vedomostí a skúseností a ponúkol mi prenocovanie v jeho podkrovnom byte na

Trojičnom námestí v Banskej Štiavnici. Veľmi rád spoznával mladých začínajúcich odborníkov, a preto som svojich študentov s veľkou ct'ou zoznamoval s profesorom Dudichom.

Keď som mu na jar 2007 oznámil, že sa idem ženiť, tak sa hlboko zamyslel a bokomhlavou konštatoval, obraciac sa na Miša Ambrosa, že: „Ale veď prečo by mu malo byť dobre?!“.

Veľmi obohacujúca, ale aj komplikovaná bola korešpondencia s ním. Spočiatku sa jednalo o klasické listy, ktoré mám mimochodom všetky odložené. Neskôr, keďže Alex sa vždy snažil držať krok s dobou využívajúc nové technológie, prešiel na mailovú komunikáciu. Aj tieto správy boli vždy doplnené wordovskou, niekoľko stranovou, prílohou. Jeho korešpondencia bola pre Alexa typická. Často prechádzal od slovenčiny, cez nemčinu, angličtinu až k latinsky písaným vetám. Každý jeho dopis či e-mailovú prílohu som študoval niekoľko dní, kým som pochopil ich obsah. Uvedené bolo síce zložité na pochopenie, ale súčasne obohacujúce, s veľkou dávkou edukácie, humoru a sarkazmu.

Alex mi naposledy telefonoval niekedy v januári 2025. Nestihol som tento telefonát a povedal som si, že zavolám neskôr... moja najväčšia trauma je, že som sa k tomu nedostal až do jeho, pre mňa náhleho, odchodu. Milý Alex, mrzí ma neprijatý a neopätovaný telefonát, neskutočne si vážim Vašu ústretovosť, Vašu múdrosť a otvorenosť ku všetkému novému a okolitému. Mám Vás veľmi rád a mrzí ma, že som Vám to nikdy nepovedal. Česť Vašej pamiatke!

Michal Ambros¹, Ivan Baláž^{1,2} & Andrej Stollmann³

¹Slovenská zoologická spoločnosť pri SAV
Ilkovičova 3278/6, 841 04 Bratislava

²Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Trieda A. Hlinku 1, 949 01 Nitra
e-mail: ibalaz@ukf.sk

³Krížna 2, 974 01 Banská Bystrica

* * *

Rozlúčili sme sa s prof. RNDr. Alexandrom Dudichom, CSc. – osobnosťou Fakulty ekológie a environmentalistiky Technickej univerzity vo Zvolene

Dňa 1. apríla 2025 sme prijali smutnú správu, že nás navždy opustil jeden z otcov a zakladateľov Fakulty ekológie a environmentalistiky, prvý vedúci Katedry

biológie a všeobecnej ekológie a jeden z prvých zamestnancov našej fakulty – prof. RNDr. Alexander Dudich, CSc. Dňa 7. apríla 2025 sme sa v dome smútku Frauenberg v Banskej Štiavnici naposledy rozlúčili s týmto medzinárodne uznávaným zoológom a ekologom, ktorý patril medzi významné osobnosti stredoeurópskej sifonapterológie.

Profesor Alexander Dudich sa narodil 15. októbra 1942 v obci Kamenín (Kéménd) ako tretie dieťa v rodine učiteľa elementárnej národnostnej školy. Detstvo prežil v obci Lekér, dnes súčasť obce Hronovce, kde nastúpil aj na základnú školu a následne absolvoval gymnázium v susedných Želiezovciach. Vzorom mu bol jeho strýko z otcovej strany prof. Dudich Endre (* 1895 – † 1971), významný maďarský univerzitný profesor zoológie, ktorý od roku 1919 pôsobil ako kustód zoologického oddelenia Maďarského národného múzea v Budapešti a zakladateľ a vedúci univerzitného zoologického ústavu na budapeštianskej univerzite. Po maturite v roku 1959 odišiel A. Dudich do Bratislavy, kde úspešne absolvoval Prírodovedeckú fakultu Univerzity Komenského Bratislava a po jej ukončení v roku 1964 nastúpil ako vedecký pracovník na Katedru zoológie, Agronomickej fakulty VŠP (dnes SPU) do Nitry. Tu pod vedením prof. Čepeláka a doc. Zajonca začala jeho púť vedeckého a pedagogického pracovníka. Po roku 1974 odišiel na Výskumnú stanicu Staré Hory, ktorá sa v roku 1983 stala súčasťou Ústavu ekológie lesa SAV Zvolen. Tu spolupracoval s významným ornitológom RNDr. Andrejom Stollmanom.

Alexander Dudich sa stal zamestnancom našej fakulty už od jej zriadenia 1. októbra 1991, kedy vznikla aj Katedra všeobecnej ekológie na Fakulte ekológie Technickej univerzity vo Zvolene, a to ako prvá z novozriadených katedier tejto fakulty. Bol teda nielen zakladajúcim členom našej fakulty, ale významne prispel aj k jej budovaniu a rozvoju.

Bolo to výnimočné a dôležité obdobie v jeho živote. Čerstvo zmenené spoločenské pomery a znovunadobudnutá sloboda priniesli tomuto človeku s veľkým zmyslom pre slobodu myslenia a bádania ponuku vtedajšieho prorektora TU vo Zvolene doc. Konráda, povereného zriadením novej fakulty, začať budovať samostatnú katedru. Aj keď ho učiteľské povolanie veľmi nelákalo, pretože vnímal nízky spoločenský status, slabé finančné a materiálne ohodnotenie a prakticky absolútnu existenčnú závislosť zástupcov učiteľského stavu od svojvôle vrchnosti totalitného štátu, predsa sa v novej situácii ochotne a s nadšením pustil do formovania novej katedry, nasmerovania jej zamerania, výberu a vypracovania obsahovej koncepcie profilujúcich predmetov a

v neposlednom rade do zabezpečenia jej personálneho zloženia. Našťastie mal v tomto smere voľnú ruku, čo si nesmierne vážil a adekvátne aj využil. Vedel osloviť tých správnych ľudí – odborníkov (budúcich kolegov), ktorých dobre poznal, rešpektoval a dôveroval im. V personálnej oblasti sa mu podarilo fakultu posilniť o, vtedy vo vede už dobre podkutých, mladých prírodovedcov (RNDr. Bitušika a RNDr. Gápera – dnes už profesorov) a katedru postupne personálne budoval aj ďalšími mladými nadšenými prírodovedcami.

V tom čase nastúpili na novozriadenú fakultu poslucháči prvého ročníka, ktorí (ako sám spomínal), boli rozhladení, múdri mladí ľudia, zväčša pôvodne sa uchádzajúci o štúdium na lekárske fakultách, a tak sa s radosťou pustil do kantorskej práce. Hoci začínal na takmer zelenej lúke, obrovskou výhodou pre neho bol jeho vedomostný fundament. Postupne sa mu podarilo vybudovať na katedre vedeckú knižnicu a zoologické zbierky, ktoré vhodne využíval v rámci pedagogického procesu. Aj keď vyštudoval prírodné vedy, jeho pozitívna deviácia z mladosti, kedy takmer skončil na FAMU v Prahe, kde sa zaujímal o fotografiu a film, ho priviedli k aktívnemu budovaniu videotéky dokumentárnych filmov, zväčša prírodovedného zamerania, ktorú aktívne využíval vo výučbe. Touto svojou aktivitou nainfikoval a motivoval aj mladších kolegov na katedre, ktorí doteraz využívajú jeho videotéku v rámci edukácie širokého spektra predmetov.

Hoci mu v čase vzniku fakulty tiahlo na päťdesiat, duchom bol stále mladý. Bolo vtedy bežné stretnúť ho cestou do práce na kolieskových korčuliach s volkmenom a slúchadlami na ušiach. Na otázku, čo to počúva, odpovedal: „Madonine piesne z muzikálu Evita“. To len umocňovalo jeho vnímanie nielen ako veľmi vzdelaného a skúseného, ale aj nekonvenčného človeka, ktorým ostal celý svoj život.

Zanieten sa angažoval v období zmeny sídla vtedy už Fakulty ekológie a environmentalistiky Technickej univerzity vo Zvolene do nového sídla v Banskej Štiavnici. V roku 1997 sa z vlastnej vole vzdal funkcie vedúceho katedry a štafetu ochotne odovzdal prof. RNDr. Petrovi Bitušikovi, CSc., ktorému húževnato pomáhal s presídlením a etablovaním fakulty v nových podmienkach. Veril, že fakulta bude mať v tomto meste s bohatou históriou, ktoré mu prirástlo k srdcu, väčší priestor pre svoj slobodný rozvoj. S hrdosťou vtedy vravieval, že rodom je Tekovčan, ale srdcom a osobnou voľbou Štiavničan. Vnímal *génus loci* tohto mesta a občas, s pre neho typickým zmyslom pre humor, poznamenal, že kým v Banskej Štiavnici pôsobili na danú dobu významné osobnosti vtedajšej stredoeurópskej, ba aj európskej vedy a kultúry, vo

Zvolene len mleli bryndzu (zrejme ako narážkou na posmešné pomenovanie Zvolenčanov – Bryndziari). Pri opätovnom sťahovaní fakulty do Zvolena (rok 2006) si naďalej plnil zodpovedne svoje pedagogické úlohy a ako garant študijného programu „Ekológia a ochrana biodiverzity“ dbal o to, aby ním založená a vybudovaná katedra a fakulta neutrpeli druhou zmenou sídla realizovanou v relatívne krátkom čase, a to aj napriek tomu, že nebol tomuto procesu naklonený. Z tohto dôvodu na krátky čas ukončil pôsobenie na fakulte.

Po oslovení vedením fakulty a jeho katedry sa však na akademickú pôdu vrátil, aby tu zabezpečil výučbu, garantoval akreditované študijné programy v druhom a treťom stupni VŠ vzdelávania a zabezpečil tiež habilitačné konania a konania pre vymenovanie za profesorov. Umožnil tým kvalifikačný rast viacerým zamestnancom nielen z jeho fakulty, ale aj z iných vysokoškolských pracovísk na Slovensku. Toto obdobie bolo pre neho obzvlášť náročné a zrejme sa odrazilo aj na jeho zdravotnom stave. V akademickom roku 2007/2008 preto odišiel do dôchodku, no často a rád sa vracal na fakultu, či už ako oponent alebo člen komisie pre obhajoby doktorandských dizertačných prác, prípadne ako člen habilitačných alebo inauguračných komisií.

V čase po penzionovaní sme ho viacerí jeho bývalí kolegovia pravidelne navštevovali v jeho štiavnickom byte, kde sa vždy tešil v rámci tzv. *Concilium Schemnitzensis* na novinky z akademického prostredia i z nášho osobného života a rád sa s nami podelil o svoje vedomosti a skúsenosti. Pri týchto stretnutiach panovala vždy veselá a priateľská atmosféra, ktorá bola príznačná pre tohto človeka s veľkým srdcom. Inšpiroval nás svojimi postrehmi a názormi a neraz i prekvapil svojou orientnosťou v aktuálnom spoločenskom dianí.

Posledná, devätnásta, návšteva Alexa v rámci stretnutia *Concilium Schemnitzensis* sa konala 13. februára 2025 u neho doma v Banskej Štiavnici (foto: V. Kubovčík).

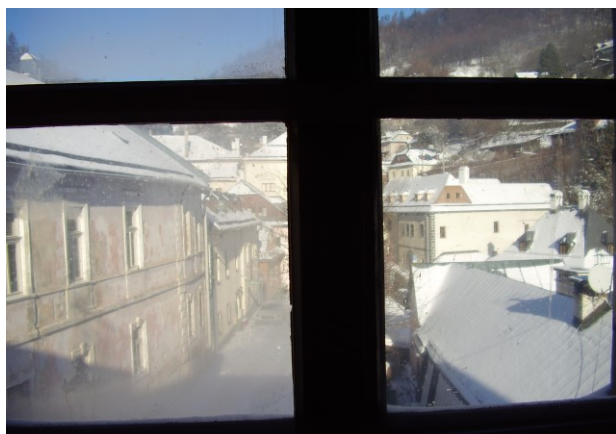
Alex, či Šanko, ako ho priatelia oslovovali, patril ku charizmatickým pedagógom našej fakulty a univerzity. Svojou erudiťou a zánietením bol pre viacerých vzorom a inšpiráciou. Vo vyučovacom procese naplno využíval svoje vysoko odborné kvality, široký prehľad v problematike, ktorou sa dlhodobo zaoberal, ale aj polyhistorické vedomosti z rôznych prírodných aj spoločenských vied, ktoré vedel študentom prezentovať v kontexte s preberaným učivom. Vďaka svojmu entuziazmu a pútavému prejavu, dokázal okolo seba zhromaždiť skupinu študentov a vzbudiť v nich záujem o predmet svojho výskumu a nadšenie z poznávania tajov prírody.

Profesor Alexander Dudich bol človek s vysokými morálnymi hodnotami. Zaujímal sa o ľudí i dianie okolo seba. Rád veľmi tolerantne a kultivovane diskutoval a zdieľal svoje myšlienky nielen s kolegami, ale aj so študentmi, ktorých vnímal ako rovnocenných partnerov. Vždy bol ochotný poradiť i pomôcť. Šíril okolo seba pohodu a mal rád inteligentný humor. Alex miloval život i ľudí. Rozhovory s ním boli vždy obohacujúce a inšpiratívne. Jeho životnú filozófiu asi najvýstižnejšie charakterizuje veta, ktorú viac krát povedal pri našich debatách: „Nesúhlasím s tým, čo hovoríš, ale budem do smrti brániť tvoje právo to povedať.“ Bolo pre nás poctou, že s nami zdieľal svoj čas, myšlienky, vedomosti a že nás považoval za svojich priateľov.

Vážený pán profesor, milý a vzácny priateľ – budeš nám veľmi chýbať. Hlboko sa klaniame pred Tvojim úctyhodným životným dielom. Česť Tvojej pamiatke!

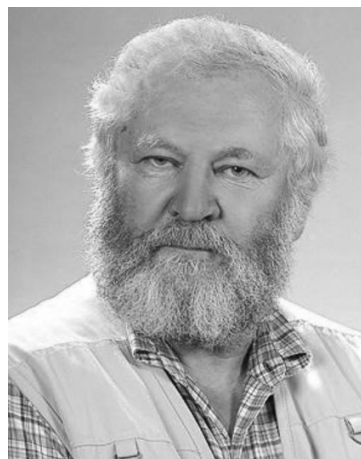
Slavomír Stašiov & Karol Kočík

Technická univerzita vo Zvolene
Fakulta ekológie a environmentalistiky
T. G. Masaryka 2117/24, 960 01 Zvolen
e-mail: stasiov@tuzvo.sk, kocik@tuzvo.sk

* * *

Odišiel prof. Terek – zakladateľ prešovskej ekológie

prof. RNDr. Jozef Terek, PhD.

(* 14. február 1944 – † 17. august 2025)

Prof. Terek sa narodil v Brestove pri Humennom. Vzťah k prírode a k rurálnemu prostrediu v ktorom vyrastal ho priviedli na Strednú poľnohospodársku školu v Čaklove, ktorá ovplyvnila jeho výnimočnú schopnosť vnímať poľnohospodársku krajinu z hľadiska pragmatického. Vysokoškolské štúdium začal na novovzniknutej Prírodovedeckej fakulte UPJŠ v Košiciach, odkiaľ po troch rokoch prestúpil na Prírodovedeckú fakultu UK v Bratislave a štúdium zavŕšil diplomovou prácou na Prírodovedecké fakulte UK v Prahe. Titul RNDr. získal po rigorózných skúškach na Prírodovedecké fakulte UJEP v Brně. Po ukončení vysokej školy sa vrátil na východné Slovensko, zamestnal sa na Pedagogickej fakulte v Prešove UPJŠ v Košiciach. Jeho túžba po poznání spôsobila, že vo vedeckom štúdiu pokračoval opäť na Prírodovedeckej fakulte UK v Bratislave, tentokrát externe, kde štúdium ukončil obhajobou dizertačnej práce.

Ako asistent katedry zoológie na Pedagogickej fakulte v Prešove mal prvoradá cieľ dobudovať pedagogické zbierky organizmov, keďže v dobe bez internetu bolo z didaktického hľadiska dôležité priblížiť študentom predmet ich štúdia. A to ho nesmierne bavilo. Pedagogická fakulta zdedila unikátne zoológické zbierky z depozitov Evanjelického kolégia v Prešove, ktoré sídlilo v jej vtedajšej budove na Leninovej ulici. Túto zbierku obohatil o organizmy, ktoré pre fakultu získal pri desiatkach svojich expedičných podujatí do hlavných klimatických oblastí Zeme, odkiaľ nikdy neprišiel s prázdnyimi rukami.

Po zrušení katedry biológie na Pedagogickej fakulte v Prešove, v roku 1979/80, dostal ponuku pracovať na SAV s tým, že založí ústav pre ekológiu na riešenie problémov poľnohospodárskej krajiny. Ponuku najprv odmietol, s tým že táto problematika je mu príliš vzdialená. Nakoniec uňho zvíťazil dávny vzťah k vidieckej krajine a podujal sa vybudovať pracovisko „Ústav ekológie poľnohospodárskej krajiny“. Počas jeho pôsobenia pracovisko prosperovalo, rástlo personálne aj odborne, vychovalo množstvo skvelých ekológov, zoológov, krajinárov, z ktorých viacerých vidím aj tu.

Pokus o I. čs. expedíciu India–Srí Lanka v roku 1985 na vyradenom vojenskom aute nazývanom Andula skončil nešťastne... (archív J. Tereka).

Po 14 rokoch pôsobenia na SAV opäť začal pracovať na Pedagogickej fakulte v Prešove. Stal som sa členom akademického senátu UPJŠ. Po aktivitách pri zrode samostatnej prešovskej univerzity a novovzniknutej FHPV PU sa stal členom katedry biológie a prodekanom pre zahraničné vzťahy. Po niekoľkých rokoch pôsobenia inicioval založenie katedry ekológie na fakulte FHPV PU a dve funkčné obdobia bol jej vedúcim. Uvedomujúc si narastanie ekologických problémov, zaviedol výučbu ekológie a environmentalistiky, ako všeobecno-vzdelávací základ pre všetkých absolventov učiteľských smerov, aby sa myšlienky zodpovedného prístupu k prírode šírili v každom školskom prostredí. Pôsobenie na univerzite si vyžadovalo aj ďalší vedecko-pedagogický postup. Habilitoval sa preto na Technickej

univerzite vo Zvolene a inauguroval sa na UKF v Nitre, v odbore Ekológia.

Svoje poznatky a skúsenosti publikoval vo vyše sto populárnych príspevkoch a vo vyše dvestopäťdesiat odborných a vedeckých prácach z oblasti zoológie, ekológie, environmentalistiky, chémie atď. Publikoval tiež 8 knižných publikácií a 8 učebných textov.

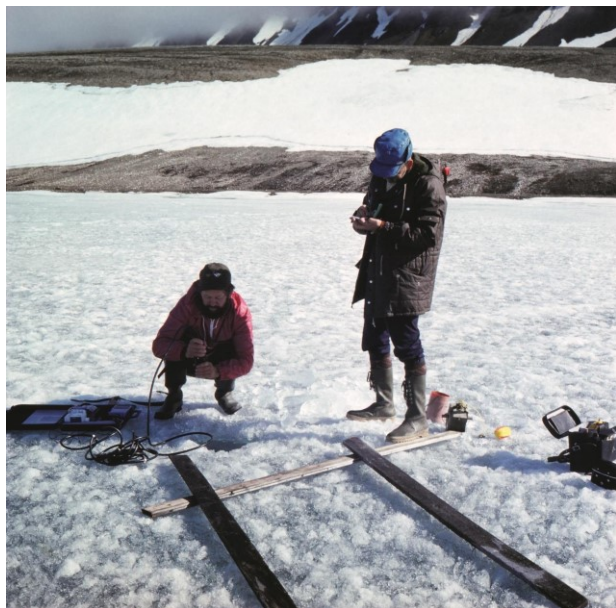

Expedícia Pamír: spokojnosť po namáhavom výstupe je neopísateľná (archív J. Tereka).

Primárne poznanie krajiny *in situ*, bolo preňho základom pre ekologické závery a syntézy o krajine. Jeho celoživotným cieľom bolo hlbšie sa zoznámiť s bioklimatickými oblasťami Zeme. Pretože cestovanie mimo ZSSR a ostatných socialistických štátov bolo v minulosti problematické, v snahe cestovať, postupne, ale bez dokonalej prípravy sa stal jaskyniarom, horolezcom, potápačom, vodákom ale aj publicistom. Prvou veľkou expedíciou, ktorej sa zúčastnil, bola speleo-potápačská expedícia India-Srí Lanka v r. 1975, ktorá skončila tragickou haváriou v Iráne, ale v roku 1977 sa zopakovala a bola úspešná. Veľkú pozornosť venoval arktickým podmienkam, hlavne Svalbardu (už od r. 1983). Z vysokohorských oblastí to boli pohoria nad 7 tisíc m n. m. v oblasti Pamíru a Hindúkušu, a viac ako 5 tisíc m vysoké oblasti na Kaukaze, Altaji a v Alpách. Z arktických oblastí, okrem spomínaných Špicbergov, navštívil aj Novú Zemlju, viaceré púšte a niektoré pralesy Európy, Ázie. Zostúpil tiež do hlbok až

100 m v trópech, ale aj v plytkých vodách v arktických oblastiach. Osvojil si zásadu „treba hľadať, ako sa dá problém riešiť, nájsť spôsob, ako si splniť svoje túžby“ a celý život vyvracal tvrdenie, že sa to nedá.

Odber vzoriek na Svalbarde (archív J. Tereka).

Výbavu pri výskume boli hydrobiologické nástroje a – samozrejme – aj guľovnica proti medveďom (archív J. Tereka).

K oblastiam jeho záujmu, ktoré ho charakterizovali, patrila aj Ekológia, civilizácia, náboženstvo. Práca „Stvorenie a jeho ochrana“ zameraná na ekoteológiu

bola v Českej republike ohodnotená ako najlepšia publikácia toho druhu v roku 2020. Jej cieľom bolo zosúladienie biblickej interpretácie s modernými vedeckými poznatkami. Takto sa sám o tomto diele rozrozprával jej autor: „Rast a úpadok civilizácií sprevádzal rozvoj ľudskej spoločnosti počas jej celého vývoja. Neboli to iba vojny, ale aj veľké migrácie, epidémie, geologické katastrofy, straty obchodných aktivít, rozklad štruktúry riadenia, ale tiež klimatické zmeny. Podstatné sú však spôsoby, ako sa s krízovými faktormi vysporiadali jestvujúce civilizácie. V našej euro-atlantickej či židovsko-kresťanskej spoločnosti v dôsledku globalizácie, ale aj malej diverzifikácie pociťujeme neustále problémy, ktoré môžu vyústiť do problémov globálnych. Kresťanstvo bolo vytvorené vplyvom židovského náboženstva, gréckej filozofie a rímskeho práva. Z týchto koreňov pochádza obsah, ale aj forma západnej civilizácie, ktorá formovala európske národy. Kultúru nepochopíme bez týchto skutočností. Je potreba zdôrazniť, že západná kultúra sa pomaly stráca alebo stratila celkové poznanie a stala sa ľahostajná voči vlastnej kultúre. Podobne je potreba chápať východnú kultúru, ktorá je viac rôznorodejšia a odráža historické, ale aj geografické špecifiká hlavne ázijského kontinentu (hinduizmus, budhizmus, lamaizmus atď.). Zatiaľ nevidieť viditeľné zmeny v postojoch jednotlivých národov, aj keď ideologické prúdy ich výrazne poznačili, najmä v totalitných systémoch.“ Z viacerých publikácií z tejto problematiky je treba spomenúť aspoň „Environmentalistika inak“ (Terek a kol. 2015) a „Environmentalistika pre teológov“ (Terek a kol. 2002), kde bolo jeho snahou zapojiť do šírenia ekologických myšlienok aj klérus (nielen) na dvoch prešovských teologických fakultách. Ako sám hovoril: „Nech sa o tom hlása aj z kancelá“, čím bol v podstate myšlienkovým predchodcom encykliky „*Laudato si*“.

Už v dôchodkovom veku prechodne pôsobil na UMB v Banskej Bystrici, na KU v Ružomberku, ale aj na Prešovskej univerzite na Fakulte manažmentu, ako kogarant štúdia Environmentálny manažment.

Aj po ukončení pracovnej kariéry intenzívne pracoval na tom, čo bolo jeho celoživotným hobby. Bol stále publikačne aktívny, neboli to už ale bežné odborné, či popularizačné práce. Najmä z publikácie „Spomienky a poznatky, na ktoré sa nezabúda (2021)“ cítiť obzretie sa za celoživotnými aktivitami, ich prehodnotenie, ale aj nadhľad. O tejto knihe napísal: „V laickej, ale aj odbornej verejnosti existujú mýty a povery pri vysvetľovaní viacerých biologických či ekologických javov vyskytujúcich sa či už v prírode, ale aj v spoločnosti. Snažil som sa niektoré javy vysvetliť aj autentickou skúsenosťou, čím by sa dojem u čitateľa

umocnil. Skutočne, ekologické poznatky posudzujem aj z hľadiska geografického, geologického a historického, ktoré nadväzujú na spôsob využívania krajiny a následne na mentalitu obyvateľstva, prípadne aj náboženstvo. Poznatky nemusia vždy byť uznávané odborníkmi, ale môžu iniciovať nové pohľady. Ešte niečo, čo je mi blízke a môžem tvrdiť: Ekológia je aj mravná disciplína, nie je to žiadna ideológia. V užšom chápaní je to veda o prežití, teda mali by sme brať z prírody ale aj spoločnosti iba toľko, koľko potrebujeme. To navyše je na úkor iných, okrádanie druhých a to viac škodí ako pomáha aj užívateľovi. Príkladov okolo nás je nesmierne veľa. Ekológia sa stáva v súčasnosti novodobou koncepciou prežitia, akousi filozofiou života, v ktorej kauzalita je povýšená na najvyššiu úroveň. V prírode, ani v spoločnosti nič nie je izolované, ale je vo vzťahu a v previazanosti na túto para- či pseudo-paradigmu a to sa snažím prenášať aj do osobného života. Ekológia, to nie je iba veda a poznanie, ale aj osobný spôsob života, kde sa majú presadzovať ušľachtilé cnosti vedúce k trvalo udržateľnému životu.“

Cestou do Amarnath Cave ho sprevádzali pútnici (archív J. Tereka).

A na záver ešte niečo z jeho nedokončených plánov: „Rád by som sa vrátil k niektorým otázkam, ktoré majú pre mňa veľký význam. Človek počas svojho života často blúdi a pohybuje sa akoby v začarovanom kruhu, z ktorého niet východiska, a preto je potrebné mať ideové opory. Tie môžu pomôcť dostať sa z bludného kruhu, ktorý sme dostali, získali alebo si ho iba osvojili.

Takýmto bludným kruhom je aj pragmatizmus, ateizmus, ale aj extrémny naturalizmus a liberalizmus, ktoré prinášajú iba krátkodobé uspokojenie a niekedy aj problémové úspechy, a preto sa vraciam k tomu, čomu som intuitívne veril.“ A v tomto duchu aj odišiel z tohto sveta.

Ján Koščo
Prešovská univerzita v Prešove
Fakulta humanitných a prírodných vied
Ul. 17 novembra č. 1, 080 01 Prešov
e-mail: jan.kosco@unipo.sk

Spomienka na Branislava Matouška – múzejníka a zoológa

RNDr. Branislav Matoušek, CSc.

(* 21. december 1933 – † 5. september 2025)

Koncom leta nás navždy opustil významný ornitológ, zoológ, múzejník a historik Branislav Matoušek. Narodil sa v Trnave v medzivojnovom období, kde prežil svoje detstvo, navštevoval školy a tu sa aj formovala jeho budúca životná dráha. Vďaka otcovi už ako malý chlapec obdivoval prírodu a stále viac poznával a objavoval krásy sveta. Svoje nadanie rozvíjal aj v hudbe. Učil sa hre na husliach, no predovšetkým sa mu stala životnou cestou veda, poznanie a múzejná práca.

Po maturite na trnavskom gymnáziu študoval biológiu a chémiu na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, so špecializáciou zoológia. V roku 1957 ukončil štúdium ako promovateľ biológ, neskôr získal titul RNDr. a v roku 1967 titul kandidáta biologických vied (CSc.).

Múzejníctvu, no najmä Slovenskému národnému múzeu zasvätil celý svoj profesionálny a do veľkej miery i súkromný život. Viac ako štyri desaťročia budoval zbierky zoológického oddelenia v SNM – Prírodovednom múzeu. Jeho odborná erudícia však prerástla aj do iných odborov, a tak sa významným spôsobom zaslúžil o rozvoj múzejníctva na Slovensku v širšom kontexte. V SNM – Prírodovednom múzeu pozdvihol úroveň ornitológie a zoológie na stredo európsku úroveň. Z nevelkej kolekcie vybudoval mnohotisícovú zbierku vtáčích preparátov, vajec, hniezd a osteologického materiálu, ktorá je najväčšou na území Slovenska. Taktiež pozdvihol úroveň mammalogickej zbierky a spolu s kolegami sa významne zaslúžil aj o rozvoj zbierok nižších stavovcov a evertibratologických kolekcii. Bohatá je aj jeho edičná činnosť. B. Matoušek sa významnou mierou zaslúžil o vydávanie odborných periodík Zborník SNM – Prírodné vedy a Annotaciones zoologicae et botanicae, ktoré nepretržite vychádzajú už celé desaťtisky rokov. Sam publikoval vyše 300 vedeckých štúdií a prác venovaných histórii zoológie, múzejnej problematike aj popularizácii vedy a múzejníctva. V SNM pôsobil viac ako štyri desaťročia, kedy dennodenne cestoval z Trnavy do Bratislavy a späť. Postupne sa z kurátora stal vedúcim zoológického oddelenia, neskôr riaditeľom Prírodovedného ústavu a v rokoch 1990 – 1995 zastával funkciu ústredného riaditeľa celého Slovenského národného múzea. Ako riaditeľ či odborný pracovník stál pri mnohých významných podujatiach, výstavách a projektoch našej vrcholnej muzeálnej inštitúcie. Jeho celoživotná systematická práca najmä s databázami priniesla svoje ovocie v podobe mnohých významných prác. Z nich treba niektoré vyzdvihnúť, pretože svojim významom vysoko presahujú vedecký štandard. Spracovanie oologickej pozostalosti Ladislava Erdösa, ktorej venoval dennodenne približne desať rokov svojho života na dôchodku, bola výzva, ktorú nedokázal odmietnuť a zhostil sa jej so svojou typickou neúnavnou vervou. Ďalším významným počinom je 925 stránová, dvojdielna publikácia Pôvod a význam vedeckých mien vtákov, ktorá je prekladovým, výkladovým a etymologickým slovníkom vedeckých mien vtákov. Práca v takejto podobe nemá obdobu ani vo svetovej ornitologickej literatúre.

Za svoju odbornú, publikačnú a organizačnú prácu bol ohodnotený Cenou Andreja Kmeťa za rozvoj slovenského múzejníctva, Zlatou medailou profesora Ferianca za prínos pre slovenskú ornitológiu. Ako významný Trnavčan sa stal čestným občanom mesta a dostal Cenu mesta Trnava.

Popri profesionálnych úspechoch bol však Branišlav Matoušek dobrým manželom a otcom. V roku 1958 sa zosobášil s manželkou Ľudmilou, ktorá mu bola veľkou celoživotnou oporou. Spolu vychovali syna Vladislava a dcéru Bronislavu.

Posledná spoločná fotografia Branišlava Matouška s kolegami na návšteve pri príležitosti jeho 90. narodenín; zľava M. Sečanský, V. Janský, J. Kautman, B. Matoušek, P. Rác. (foto B. Matoušková).

Branišlav Matoušek nám navždy zostane v pamäti ako nesmierne pracovitý a plodný človek, ktorý nepremárnil ani minútu svojho dlhého života a zanechal nám po sebe veľké množstvo výsledkov svojej práce, ktoré nás budú ešte veľmi dlho sprevádzať a inšpirovať.

Češť jeho pamiatke!

Ján Kautman

Slovenské národné múzeum – Prírodovedné múzeum
Vajanského nábrežie 2, P. O. Box 13, 810 06 Bratislava 16
e-mail: jan.kautman@snm.sk

**Odhalenie pamätnej tabule prof. Dudichovi
a „Auditórium profesora Alexandra L. G. Dudicha“
na Fakulte ekológie a environmentalistiky**

Prof. Alexander Dudich bol prvým zamestnancom Fakulty ekológie (dnes Fakulta ekológie a environmentalistiky) Technickej univerzity vo Zvolene, bol zakladateľom a prvým vedúcim Katedry všeobecnej ekológie (dnes Katedra biológie a všeobecnej ekológie) a učiteľom predmetov Všeobecná ekológia, Zoológia stavovcov a Biogeografia. Dňa 22. septembra

2025, pri príležitosti zahájenia výučby v zimnom semestri nového akademického roka 2025/2026, bola na Katedre biológie a všeobecnej ekológie v slávnostnej a pietnej atmosfére odhalená pamätná tabuľa prof. Alexandrovi Dudichovi a jedna z učební katedry bola na jeho počesť pomenovaná „Auditórium prof. Alexandra L. G. Dudicha“. V priebehu celého akademického roka si záujemci môžu na chodbe pred „Auditóriom“ pozrieť vystavené artefakty viažuce sa k vedecko-pedagogickému pôsobeniu prof. Dudicha.

Pamätná tabuľa inštalovaná pri vstupe do učebne E418, ktorá sa od 22. septembra 2025 nazýva „Auditórium prof. Alexandra L. G. Dudicha“ (foto V. Kubovčík).

Odhalenia pamätnej tabule sa zúčastnil Andrej Dudich, syn prof. Dudicha a ďalších 19 spolupracovníkov a priateľov prof. Dudicha a súčasných zamestnancov a študentov fakulty: M. Ambros, J. Gáper, K. Kočík, V. Kubovčík, P. Lešo, K. Sládek, S. Stašiov, A. Stollmann, A. Stollmann ml., P. Urban, D. Daniš, T. Lepeška, J. Modranský, M. Schwarz, E. Balgová, A. Brezániová, G. Fridrichová, A. Janto, P. Kollárová (foto V. Kubovčík).

Úvodný príhovor k zhromaždeným predniesol Vladimír Kubovčík, najskôr študent a neskôr kolega prof. Dudicha, ktorý prinášame v plnom znení:

*„Vážení pán Andrej Dudich, syn zosnulého prof. Dudicha,
vážení pán dr. Andrej Stollmann, najbližší žijúci spolupracovník prof. Dudicha,
vážení pán prof. Marián Schwarz, dekan FEE,
vážení pán prof. Slavomír Stašiov, vedúci Katedry biológie a všeobecnej ekológie,
vážené ctené dámy a vážení páni, milí hostia*

dĎakujem vám, že ste prijali pozvanie na dnešnú malú spomienkovú akciu!

MOTTO: Nascendo quotidie morimur = Po narodení každým dňom umierame

Ako biológovia a ekológovia veľmi dobre poznáme túto nevyhnutnosť platiacu pre všetko živé. A predsa, keď niekto navždy odíde, vždy sa nás to akosi dotkne. O to viac, ak je to niekto, kto nám bol blízky. Tento rok [2025] skončilo svoju pozemskú púť niekoľko výrazných osobností zoológie: len minulý týždeň nás zastihla smutná správa o skone prof. Zory Feriancovej-Masárovej. V mesiaci september odišiel ešte dr. Branislav Matoušek a mesiac predtým prof. Jozef Terek a prof. Jozef Sládek. Prof. Sládek, ktorý bol profesorom lesníckej zoológie na Lesníckej fakulte TU vo Zvolene, nám bol veľmi blízky, pretože sme sa s ním mali možnosť neraz stretnúť a preto, lebo začiatkom 90-tych rokov spolupracoval s o niečo mladšími kolegami pri zavádzaní výučby zoológie na novovznikajúcej Fakulte ekológie (dnešná Fakulta ekológie a environmentalistiky). Týmito kolegami boli dr. Peter Bitušík a dr. Alexander Dudich (obaja neskôr vysokoškolskí profesori). Druhý menovaný nás 1. apríla tohto roku, vo veku 82 rokov, navždy opustil.

Hoci prof. Dudich pochádzal z učiteľskej rodiny, dlhé roky pôsobil ako vedecký pracovník a nie ako pedagóg, dokonca ho toto povolanie ani príliš nelákalo. V roku 1991 však prišiel osudový okamih: prof. Eduard Bublinec z Ústavu ekológie lesa SAV vo Zvolene, ktorý si všimol jeho hlboké znalosti z biologických a ďalších prírodných vied (geológie, pedológie, geografie a i.) a obdivuhodnú schopnosť ich syntetizovať, navrhol, aby bol dr. Dudich poverený založením Katedry všeobecnej ekológie (dnes Katedra biológie a všeobecnej ekológie), čím sa stal jej prvým vedúcim. Hneď od začiatku sa obklopil skvelými spolupracovníkmi a zostavil perfektne fungujúcu skupinku: jeho prosbu prísť na vznikajúcu

katedru prijali dr. Bitušik a dr. Ján Gáper (dnes vysokoškolský profesor), objavil techničku Zlaticu Šakovú – perlu sekretárok – a následne Ing. Slavomíra Stašiova (dnes vysokoškolský profesor), ktorý ako technik strávil v teréne s prof. Dudichom stovky hodín vyčesávaním blch a iných ektoparazitov zo srsti drobných zemných cicavcov (táto procedúra sa robí zubnou kefkou). Tak sa dr. Dudich 1. októbra 1991 stáva prvým zamestnancom univerzity zaradeným na Fakulte ekológie a vysokoškolským učiteľom.

Byť dobrým učiteľom je viac než profesia, je to poslanie a prof. Dudich sa v tomto poslaní našiel. Každý, kto zažil jeho výučbu potvrdí, že učil s plným nasadením, s veľkým zápalom a nadšením. Každá jeho prednáška či cvičenie boli vo svojej podstate úžasné predstavenia, kde prof. Dudich bol režisérom, dramaturgom a hercom v jednej osobe. Okrem 100 % pripravenosti na výučbu bola jeho hlavnou učiteľskou zásadou názornosť a tú vo veľkej miere naplňal zaraďovaním prírodopisných filmov do svojho verbálneho prejavu (ako hovorieval tzv. „displaya“). Zvyčajne to neboli celé filmy, ale zostrih toho najzaujímavejšieho k preberanej téme, ktorý si pripravil sám. Aby mohol naplňovať túto zásadu, budoval pre seba a katedru videotéku. Tá v 90-tych rokoch zahŕňala takmer tisíc 4-hodinových VHS kaziet; neskôr ich všetky digitalizoval na DVD disky a prešiel z analógového na digitálne nahrávanie, čo mu umožňovalo oveľa pohodlnejšiu editáciu. Určite patril k najobľúbenejším a zároveň najvýraznejším učiteľom fakulty. Jeho prístup ku študentom bol vždy férový, priateľský, ale zároveň nekompromisný. Aby sme sa ako študenti bývajúci na internáte po večeroch nenudili a nežili – ako žartom vravieval – „kultúrne, ako dobytok“, usporadúval počas semestra raz týždenne voľné večerné premietania na rôzne zoologické a ekologické témy na katedre. Tá vtedy sídlila na Štúrovej ulici, na prizemí dnešnej budovy SAV a bola neobmedzene dostupná vďaka zadnému vchodu. Premietania teda neboli časovo limitované, vládla tam pohoda, príjemná tvorivá atmosféra, nikto sa nikam nemusel ponáhľať. A pokiaľ niekomu ani tieto premietania nestačili, prof. Dudich nás – študentov – rád prijal u seba doma, v byte na sídlisku Západ, kde nám púšťal svoje najnovšie dokumentárne úločky a neraz spravil aj drobnú večeru (hranolky s olivami).

Prof. Dudich bol nie len špičkový vedec a vynikajúci kantor, ale aj po ľudskej stránke mimoriadna osobnosť. Oplýval neuveriteľne rozsiahlymi (až polyhistorickými) vedomosťami z biológie (samozrejme špeciálne zo zoológie, ekológie, etológie – aj humánnej), viacerých prírodovedných disciplín (geológia, pedológia, chémia...), ale tiež zo sociobiológie, evolučnej

psychológie, filozofie prírodných vied, všeobecnej histórie a dejín Rakúsko-Uhorska, kulturológie, lingvistiky a etymológie (ovládal niekoľko jazykov, mal výborný základ latinčiny a rád pátral po pôvode slov)... a isto som nejaký odbor zabudol spomenúť. Vždy bol ochotný podeliť sa o svoje poznatky, rád pomohol radou a rád diskutoval na najrôznejšie témy. Priam sa natíska otázka, kde je to obdivuhodné množstvo encyklopedických poznatkov v tomto momente...? Ako kolega a priateľ vedel usmerniť, v pravej chvíli pomôcť, ale aj v dobrom otcovsky napomenúť, či skritizovať. Bolo veľkým šťastím pre všetkých, ktorí ho mohli spoznať, že s ním mohli debatovať, spolupracovať.

Prof. Dudich v 90-tych rokoch 20. storočia položil pevné základy katedry, ktorá je tu dodnes. Aj keď sa za ten čas veľa zmenilo, stále stojí na týchto základoch.

Osobne som veľmi hrdý na to, že som mal tú česť byť jeho študentom a neskôr kolegom a snáď aj priateľom. Je pre mňa veľkou poctou a zároveň záväzkom, že predmety Všeobecná ekológia, Zoológia II. – stavovce a Biogeografia, ktoré zaviedol, vybudoval a dlhé roky učil, som po ňom prevzal, gestorujem ich a dva z nich – všeobecnú zoológiu a zoológiu stavovcov – učím. Snažím sa pokračovať v ním začatou dielom tak, aby bol spokojný. Výučba spomenutých troch predmetov v tomto akademickom roku bude venovaná jeho pamiatke.

Prof. Dudich navždy odišiel. Plne si uvedomujeme, čo pre našu Alma Mater urobil, čo pre ňu znamenal, akou významnou osobnosťou po vedeckej aj ľudskej stránke bol. Preto mu chceme vyjadriť našu vďaku, obdiv a úctu aj im memoriám a preto sme sa tu dnes stretli, symbolicky v deň jesennej rovnodennosti a v prvý deň rozvrhovej výučby zimného semestra akademického roka 2025/2026. Pamätná tabuľa, ktorá bude za malú chvíľu odhalená, bude osobnosť prof. Dudicha pripomínať nie len nám, ktorí sme ho poznali, ale aj mladým kolegom – študentom – ktorí budú na našu fakultu prichádzať: lebo ak chceme kráčať správnym smerom v budúcnosti, musíme vedieť, odkiaľ sme prišli.

Trvalá inštalácia pamätnej tabule je doplnená dočasnou expozíciou niekoľkých artefaktov, ktoré sa spájajú so životom a pôsobením prof. Dudicha. Pochádzajú z osobných zbierok prof. Stašiova a mňa, čiastočne zo zbierok katedry.

V roku 2012 sa na pôde Technickej univerzity vo Zvolene uskutočnil kongres slovenských zoológov „Zoológia 2012“, ktorý organizovala Slovenská zoologická spoločnosť pri SAV a naša katedra. Záštitu nad podujatím mal prof. Rudolf Kropil, rektor TUZVO. Kongres bol venovaný štyrom mimoriadnym osobnostiam slovenskej zoológie, ktoré sa vtedy dožívali významných životných jubileí. Týmito osobnosťami boli

prof. Jozef Sládek, dr. Andrej Stollmann, prof. Alexander Dudich a doc. Elemír Gogola (žiaľ, už je medzi nami len jeden z nich, dr. Stollmann). Prof. Kropil ako rektor univerzity a Slovenská zoologická spoločnosť ocenili jubilantov za ich celoživotné dielo a vedecký prínos (pozri Bulletin SZS 5/2012). Prof. Dudich, ktorý si nikdy nepotrpel na honorácie, mi vtedy povedal (parafrázujem): „Starec, nemám veľmi rád okiadzanie [= rozumej honoráciu niekoho], ale musím Ti povedať, že mi to dnes bolo príjemné.“ Verím, že by na dnešnú spomienkovú akciu povedal to isté. Jeho pamiatka bude žiť dovtedy, kým bude v našich srdciach a myšliach.

Na deň jesennej rovnodennosti 22. septembra 2025 o 15:00 h“

Na svojho kolegu a priateľa zaspomínali aj dr. Andrej Stollmann a dr. Michal Ambros, ktorí sú najbližšími žijúcimi spolupracovníkmi prof. Dudicha (foto V. Kubovčík).

Slavomír Stašiov, súčasný vedúci Katedry biológie a všeobecnej ekológie FEE, odhaľuje pamätnú tabuľu prof. Dudichovi, ktorý ju v roku 1991 zakladal pod názvom Katedra všeobecnej ekológie Fakulty ekológie TU vo Zvolene (foto A. Brezániová).

Pri Auditóriu prof. Dudicha bude celý akademický rok 2025/2026 inštalovaná expozícia predmetov spájajúcich sa so životom a pôsobením prof. Dudicha (foto V. Kubovčík).

Spoločná fotografia niekoľkých účastníkov spomienky (zľava): P. Urban, P. Lešo, V. Kubovčík, A. Dudich, A. Stollmann, S. Stašiov, M. Ambros (foto A. Stollmann ml.).

Vladimír Kubovčík
Technická univerzita vo Zvolene
Fakulta ekológie a environmentalistiky
T. G. Masaryka 2117/24, 960 01 Zvolen
e-mail: kubovcik@tuzvo.sk

* * *

Od meruôsmeho po digitálnu éru: Rozpomienky zoológa minulého storočia*

Doyen stredoeurópskej sifonapterológie, emeritný univerzitný profesor Fakulty ekológie a environmentalistiky so sídlom v Banskej Štiavnici (1995–2000) a Technickej univerzity vo Zvolene Alexander L. G. DUDICH, RNDr. CSc., vždy mal slabosť na exaktné vedy, obzvlášť na matematiku – kráľovnú všetkých vied. Dodnes obratne a väčšinou aj úspešne multiplikováva (7×9) umnou subtrakciou ($((7 \times 10^{-1}) - 9)$) a miluje prvočísla. Z príležitosti jeho vlašajšieho okrúhleho prvočíslového jubilea ($((7 \times 10^{-1}) + 7) = (7 \times 11)$) pri veku primeranej vedeckej aktivite, telesnej pohode a duševnej sviežosti sa podvolil poskytnúť vyčerpávajúce interview dvom investigatívnym kolegom o svojom živote, o školách a vede ponajviac druhej polovice toho turbulentného 20. storočia stredovýchodnej Európy.

* Prof. Dudich tesne pred svojou smrťou zaslal do redakcie Bulletinu Slovenskej zoológickej spoločnosti svoje skompletizované memoáre so súhlasom publikovať ich. Prvá časť bola zverejnená v Bulletine SZS 2/2020; tu ju prinášame opäť v pôvodnom znení. Ďalších sedem častí bude postupne publikovaných v nasledujúcich bulletinoch (pozn. redakcie).

Poskytnúť čo len veľmi stručný, predsa však výstižný obraz mnohorakých stránok profesnej činnosti si žiadalo, aby sme sa okrem údajov a faktov z nacionálne a registrov jeho vedeckej produkcie dozvedeli aj o menej známych kapitolách takpovediac nepísaného životopisu jubilanta. Lebo výpovede, svedectvá o postojoch a činoch, naplnených či nedotiahnutých predsavzatíach, snád' aj o menej alebo viac významných udalostiach možno najlepšie dokreslia dobový portrét jubilujúceho, vrátane úspechov, ako aj mnohých nezdarov jeho neobyčajne pestrej vedeckej a pedagogickej dráhy uplynulého úseku antropocénu. S našim familiárne Alex zvaným jubilantom na krátky čas sme boli aj kolegovia na Výskumnej stanici jedného z chaoticky reorganizovaných Ústavov SAV v Starých Horách, následne vlastne dodnes po dlhých desaťročiach neformálne spolupracujeme. Keďže aj napriek netradične dlhodober kolaborácie ostávame dobrými priateľmi, povyzvedali sme sa od Alexa, aké vlastne bolo byť mladým a ambicióznym prírodovedcom a k čomu sa dopracoval vo vede a v školstve na svojej úspešnej životnej dráhe v priebehu minulého storočia. Pýtali sa dr. Michal Ambros (MA) a prof. dr. Ivan Baláž (IB).

MA Pochádzaš z Tekova. V akom prostredí si vyrastal, skrátka ako by si charakterizoval rodinný a spoločenský background Tvojho pôvodu?

Súhlasím, som roduverný Tekov(č)an ako vravíš rodom, ale na staré kolená aj Hont'an srdcom a voľbou. Je tomu už pomerne dávno, že zrovna pred dvadsiatimi rokmi som sa usadil či usídlil v neustále obdivovanej a milovanej Banskej Štiavnici. Mojou užšou patriou je snád' historicky, geograficky a etnicky najpestrejší kus historického pucla, ako tej dekadentnej skladačke puzzle vravia dnes na rozhraní Západných Karpát a Panónie. V žiadnej našej gubernii nenájdeš až tak kontinuálny gradient bioty od zvyškov najsevernejších výbežkov pontokaspickej stepi¹ na dolnom Pohroní až po falatky

¹ Naš staronový, nie až tak dávno najprv dez- a potom reorganizovaný starohorský team potvrdil, že ponto-kaspická step ani nie tak dávno (približne 12–15 tisíc rokov dozadu v pleniglaciále) siahala až pod južné výbežky Štiavnických vrchov a minimálne na sprašovej černoze Hronskej tabule žila kompletná stepná teriofauna. Z nich dodnes perzistujú druhy – myš kopčiarka (*Mus spicilegus*), syseľ (*Spermophilus citellus*), škrečok (*Cricetus cricetus*), hraboš poľný (*Microtus arvalis*) (Mammalia) (KRIŠTOFÍK & DANKO (Eds.) 2013) so svojimi ektoparazitmi blch (Siphonaptera) ako *Stenoponia tripectinata*, *Ctenophthalmus assimilis* (forma pannonica, čo je mix nominotypickej a balkánskej ssp. *erectus*) (DUDICH & al. 2003, STANKO & VÁRFALVYOVÁ 2010), a roztočov (Acarina) *Myonyssus decumani* (BRIDIŠOVÁ 2005, VÁRFALVYOVÁ & al. 2010). Približne do rozorania rozľahlých pasienkov pod veľkoplošné pestovanie cukrovej repy pre Pohronský cukrovar Oroska v Pohronskom Ruskove okolo roku 1870, avšak možno až do 1. Svetovej vojny okolo Tekovských Lužian

zvyškov horských smrečín v Kremnických vrchoch. Avšak už spomínaná severná polovica² Hontianskej stolice je vlastne o čosi východnejším geoeologickým a etnickým pendantom Tekova s enklávami horských bučín Štiavnických vrchov so zvyškami panónskej stepi v Ipeľskej kotline.

Narodil som sa počas II. Svetovej vojny v etnicky druhotne zmiešanej zóne Podunajskej nížiny Hornej zeme, zrovna v období anexie južného obvodu Slovenska po Viedenskej arbitráži prvej

(Nagysalló) sa ešte vyskytovala myšovka stepná (*Sicista subtilis*) (DEMETER & OBUCH 2004) pôvodne asi na nikdy neoranej celine, teda na antropogénnej stepi mierne zvlnenej Hronskej tabule. Vývržky plamienky so subrecentnými mandibulami myšovky vyhrabal z kostolnej veže v Hulvíkach (Hölvény) môj nebohý diplomant Gábor Demeter. Musím potvrdiť, že je to veľmi tristný zážitok, ak učiteľ prežije tak predčasne zosnulého (36) pracovitého a nadaného žiaka. Zrovna z Lužian spred II. Svetovej vojny je vzácny doklad parazita stropných hlodavcov od Ukrajiny po Kazachstan *Ceratophyllus* (*N. mokrzeckyi*) (materiál zbieral zhodou neskutočnej náhody lužiansky rodák, prvý prednosta Katedry systematickej zoológie na Univerzite Petra Pázmána (aj Pázmány), neskorší akademik a laureát Košútovej ceny strýc Endre Dudich (DUDICH & al. 1940 ex *Mus ?musculus* – DUDICH & SZABÓ 1985). Preto ani nie je vylúčené, že ešte v skorších fázach holocénu vykopal na južnom Slovensku slepec stepný (*Spalax leucodon*), ktorého posledné populácie vykapávajú na Dolnej zemi (Alföld), hraboš sťahovavý (*Microtus gregalis*) a bože odpusť možno aj svišť stepný – bobak (*Marmota bobac*). Na druhej strane v horských lesoch Kremnických vrchov na hornom konci historického Tekova sme našli echt montánnu karpatskú faunu s piskorom horským (*Sorex alpinus*), hrabošikom tatranským (*Microtus (Pitymys) tatricus*), myšovkou severskou (*Sicista betulina*) (Mammalia) (DUDICH & al. 1982) a parazita *Myonyssus ingricus* (roztče, Acarina AMBROS 1987). Bola to vtedy excelentná partia skalných a kooptovaných starohorcov pred 35 rokmi v zložení AMBROS, DUDICH, KOVÁČIK a STOLLMANN a ešte študujúci diplomanti Janka BUDAYOVÁ (Sedláková) a Michal STANKO. Všetci, vtedy mladí, sa v remese ujali a trimajú sa starohorskej tradície podľa známeho Mačičkovho postulátu No. 1 („Nevyprávaj!“). Nenavypávali toho veľa, zato makali a ostáva po nich všetkých nepochybne presvedčivé dielo. Stačí si nalistovať bibliografiu prvej slušnej teriologickej monografie Slovenska (KRIŠTOFIK & DANKO (Eds.) 2013) a porátať ako sú v nej zastúpení. Rukopis tej knižky som posudzoval s nedávno zosnulým prof. Jirkom Gaislerom z Brna a z plezíru som porátal naše citácie v literárnom registri. Bolo ich cez >630 a okolo čísla päťtisíc som prestal rátať koľkokrát sme citovaní v texte. Teda tak.

² Rozlohou približne severné polovice historických uhorských stolíc (Hont, Novohrad, Gemer, Abov, Zemplín) po známej trianonskej rabovačke (1919) ako Země Slovenská a východné župy (Uh, Bereg, Ugoča) kompletne až na Maramaroš ako Podkarpatská Rus pripadli prvé Československé republiky. Po historických peripetiách (1938, 1948, 1968) Slováci si nakoniec vyvzdorovali suverénny štát, avšak podkarpatské uhorské dedičstvo vedno s autochtónnym rusínskym, židovským, maďarským a slovenským obyvateľstvom anektoval po postupimskej rabovačke (1945) ruský medveď (6. 10. 1938 vyhlásenie slovenskej autonómie po anšlu Rakúska Nemeckom, po Viedenskej arbitráži 2. 11. 1938, komunistický puč 17.–25. 2. 1948, ruská (sovietska) okupácia 21. 8. 1968–1991 a 21. 10. 1968 ústavný zákon o československej federácii).

Československej republiky. Udialo sa to na dolnom Pohroní v malebnej obci Kamenín (Kéménd) (15.10.1942), ako tretie dieťa v rodine učiteľa elementárnej národnostnej školy v treťom pokolení. Môjho pradeda z otcovskej vetvy Františka (Ferencz) (1822–1899) si lekýrania (Hronovce) zvolili za rektora a kantora ešte pred meruôsmym a generáciami tradične, z prípadu na prípad možno aj hereditárne³ odkazované remeslo žiaľ (či azda našťastie?) končí v našom pokolení rodiny. Preto v tejto našej kohorte, lebo aj moja o čosi dospelejšia, zato krajšia a rozhodne múdrejšia sestra a z otcovskej strany jediný bratanec boli tiež len rodinnou kliatbou poznamenaní pedagógovia. Ako sa zdá, kantori boli v našej ani nie príliš rozvetvenej famílii stále v nadbytku. Vzory z detstva sú vraj určujúce pre profesnú dráhu človeka, avšak ani roky rokúce po ukončení štúdia mi nenapadlo, že by som niekedy chcel, či mal vôbec učiť. Keďže profesie ako manažér BMG Invest, pornoherec a hovorca mafiána neboli u nás za časov môjho nevinného detstva ešte známe, chcel som sa stať kominárom, zverolekárom, majstrom sveta, kovbojom a filmárom. Ale retrospektívne s prekvapením neustále zisťujem, že na to učiteľovanie nechtiac, avšak neustále a podvedome, som sa vlastne pripravoval od júnych detských liet.

MA Aké si mal záujmy v junáckej to mladosti, ako ovplyvnili voľbu povolania a neskoršiu profesionálnu dráhu?

Záujem o prírodu, pozitívny citový vzťah k živočíchom, ale aj k rastlinám boli v celom rodinnom klane hlboko zakorenené a od raného detstva som v tej atmosfére vyrastal. Vzhľadom na svoje povolanie bol náš otec navyše výtvarnými vlohmi neobyčajne bohato obdarený výborný znalec prírody⁴. Bol aj angažovaným

³ Odkedy biochemici kompletne rozfrkali humánny genóm, denno-denne sa množia v Nature a Science správy o experimentoch na myšiacich modeloch, že nevhodné impakty pôsobiace v mladosti na duchovno parentálnej generácie sa kľudne môžu prejaviť (po slovensky manifestovať) v správaní ich potomstva (filiálnej generácie) a to aj vtedy, ak sú mláďatá (dietka) odchovávané mimo dosahu (správania) rodičov. Čosi sa žvaní o akejsi Lamarckovskej evolúcii, za čo vraj nie sú zodpovedné mutácie na sekvenciách DNA v chromozómoch (Darwinovská evolúcia), ale zmeny na zvyškoch starých franforcov RNA retrovírusového pôvodu v mitochondriách a kadetade v ostatných štruktúrach. Ktovie aké psychické impakty deprivujú učiteľské dietka tak masívne, že sa to na štyri hviezdičky preukazuje vynorí aj vo voľbe povolania poteru ešte aj pra-pravnukovskej kohorty hercov, dochtorov, pravotárov a kýchkoľvek iných profesií ďaleko od kelne, lopaty a krumpáča (?).

⁴ Náš otec Alexander (Sándor) (1906–1976) bol prvogeneračný bilingvál v šnúre kantorov v rodine, lebo s edukáciou začal ešte za c.k. monarchie v Uhorskom kráľovstve, pokračoval až do učiteľského preparandia za prvej Československej republiky, ale navyše ho postihli

spolupracovníkom štátnej ochrany prírody v počiatkoch jej budovania na Slovensku a mnoho generácií žiakov vychovával ku kladnému vzťahu k prírode a k ochrane životného prostredia. Bolo to ešte v dobe, kedy „ochrana prírody“ ešte nebola súčasťou školských osnov a našu nič netušiacu spoločnosť to počiatkové komunistické budovateľské nadšenie skôr nabádalo k bezuzdnému drancovaniu, ako k ochrane a šetrnému využívaniu prírodných zdrojov. Po boľševickom puči v roku 1948 bol otec ako riaditeľ delegovaný budovať na dolnej zemi po vojne neobnovené národnostné školstvo akože na zelenej lúke. Úlohy sa zhostil s plným nasadením a dotiahol to až do zriadenia a riadenia už takmer 60 rokov fungujúceho gymnázia. Na škole pod jeho vedením sa budoval kabinet prírodnín, školská dielňa a v triedach boli akváriá s domácou vodnou faunou, o ktoré vedno s chovom morčiat a bielych myší sa starali členovia príslušného krúžku. Sám dodržiaval a nekompromisne vyžadoval riadiť sa Komenského 4. zásadou o názornosti vo vyučovaní a vo výchove. Vravieval, že je psou povinnosťou kantora prírodopisu všetko žiakom ukázať živé či mŕtve, čo je len možné v ľudských silách zaobstarať. Medzi prvými školami sme mali ozvučenú 16 mm premietačku a (na začiatku 50-tych rokov) snáď nebolo týždňa, že by sa neboli premietali prírodovedné filmy zo skromnej ponuky Školofilmu. Inak tá výborná „meoptáčka“ premietačka (cf. MEOPTA Přerov) bola vrchnosťou určená predovšetkým pre ateistickú a kolektivizačnú propagandu v období násilného združštenia roľníckeho stavu. Totalitný režim tak chcel zbaviť už aj malých a stredných roľníkov ich existenčnej nezávislosti od štátu, keďže statkárov Benešove dekréty už skôr zbavili pôdy a hnutelností. Dodnes si zo školy pamätám (lebo otec ma vykorisťoval obsluhovaním premietačky), že generáciám žiakov sa predviedli už vtedy špičkové

ešte aj ideologické nalievárne 50. rokov v podobe rôznych povinných doškoľovacích kurzov počas vakácií. Zažil štyri štáty a politické systémy (ústavnú monarchiu, parlamentnú demokraciu, kráľovstvo s regentom a totalitnú tzv. ľudovú demokraciu) a popri tom si päť nevytiahol z rodnej zeme. Absolvoval takmer päťdesiat rokov kontinuálnej služby v národnostnom školstve od elementárnej po gymnázium, ktoré zakladal. V prvej polovici dvadsiatych rokov študoval vyššiu strojarinu v Košiciach (sic!) a chodil obsmrdávať do známeho maliarskeho ateliéru Króna, vedno s vtedy mladými ako boli Sokol, Feld, Jacoby, Kemstock, ale vyskytli sa tam zavše aj Moholy-Nagy (neskoršie u Gropiusa v Bauhause/Dessau) alebo Béla Bartók. Otec vtedy kreslil litografovaný študácky časopis Kacaj a fakt mal dobré oko a ľahkú ruku. Na skutočný kumšt však nemal národu či odvalu alebo oboje. Nakoniec bolo to zrovna v období prepuknutia celosvetovej hospodárskej krízy. Asi nikdy toho ani skutočne neľutoval a príležitostne urobil remeselné bezvadné akvarely či oleje. Vyučujúc na elementárnej škole farebnou kriedou bez predlohy pomaľovával plné tabule ilustrácií k učivu Vlastivedy. Išlo mu to a naviac ho to aj bavilo.

dokumenty brnenského fyziológa doc. Calábka o autonómnych pohyboch rastlín, čo o čosi neskoršie metodicky využil okrem iných aj David Attenborough s teamom BBC.

Kde bolo, tam bolo. Mohol som tak mať štrnásť, keď som na Vianoce dostal box značky Pionier, film FOMA ortho a vývojku UNI. Tie prvé fotky ešte mám v albume. Vtedy boli ešte také zimy a toľko vody v Sáři patak-u, že sme sa ta od polovice decembra až do februára brusliť chodili. Aj Hron býval na dlhé týždne zamrznutý a hral sa na ňom hockey s drevenými papekmi. Echt gumený puk bol vzácnosťou, ak sa nebudaj potopil kdesi v prúdnici, pokračovalo sa so šutrom. A lyžoval som s viazaním Kandahar na hronej sprásovej tabuli, ktorá je väčšinou rovinou ako stôl. To mi napadlo len preto, lebo medzi útlými fotkami 6×6 cm kopírovanými v kontaktnom rámečku a na slnku! ako za bratov Lumiérovcov som našiel obrášťok mikroskopu s akváriom a zimné snímky s fúrou snehu. Inveniou sebe vlastnou som fotografoval dokonca aj porno, vyvolával v improvizovanom laboratóriu v skrini z výbavy starej mamy Bukovinskej v čeladinskej izbičke 2×2 m. Techniku som síce zvládol, ale na viac som vtedy ani nemohol mať. V maturitnom roku '59 otec kdesi vyhral, že prijímajú na FAMU v Prahe na odbor Filmová fotografia a TV kamera. Aj toto bol prípad nerealizovaných otcovských snov, skutočne nemohol tušiť, že filmová kamera nie je o technike, ale najmä o kumšte, čo už najmenej pol storočia lomcovalo s výtvarným umením. Cez to všetko som oboslal na talentové skúšky 20 sólo 30×40 cm fotiek a reportáž o folklórnych slávnostiach v Želiezovciach. V máji '59 som bol v Prahe na prijímačkách, kde bol v komisii FAMU aj vtedajší totumfactum teórie docent Šmok. Mal som síce našťudované rôzne zvláštne fototechniky z jeho príručky a hoc som vtedy nemal ani páru o veľikánoch novinárskej fotografie svetovej agentúry Magnum (Henry Cartier-Bresson, Robert Capa, Andreas Feininger, László Moholy-Nagy etc. etc.) aj tak som zdarne absolvoval personálne skúšky a to vďaka tomu, že pri otcovi sa len predsa len niečo na mňa nalepilo z histórie a teórie výtvarného kumštu. Avšak na odbory sa v tom roku prijalo len 4+4 uchádzačov, medzi nimi trochu prešporákov, čo už robili na Kolibe a v TV na námestí SNP (jeden bol Füle, druhý Sajko). Dostal som však odporúčanie do ďalších prijímačiek manuálne praxovať (káble ťahať) na Barrandove alebo v štúdiu predchodcu Kavčích hor. Bol som predbežne odhodlaný aj tak učiť a na prijímacie skúšky na prírodné vedy do Bratislavy som ani nechcel ísť. Otec bol ale rozhodnutý ten nezmysel zo mňa hoc aj brachiálne vytĺcť a tak som našťastie nastúpil v septembri '59 do Prešporka. Otec mal

pochopiteľne aj vtedy pravdu v tom, že bolo by to bývalo veľmi riskantné a mýlil sa v tom, že sa v dobrej mysli domnieval, že som na to foto a na kameru mal aj vlohy. Na výtvarnú stránku filmu a TV som celkom určite nemal, lebo ďalších 10 rokov som sa v tom netradičnom odbore výtvarného kumštu živiteľne dozvedelával. Pohyblivý farebný obraz ma odjakživa veľmi lákal. Bolo to prvýkrát v roku 1949 v Urmíne (Mojmírovce), kde v miestnom kine dávali Sekorovho Ferdu Mravenca a zo starej elementárky v Kesove Poľnom sme tam cestovali vojenskou trojtonovou Canadou UNRA miestneho podnikateľa Teofila Lednického. Ďalší input som dostal ešte dakedy v polovici 50-tych rokov z filmu Queen of Afrika (Humphrey Bogart a nezabudnuteľná Katherine Hepburn). Vo filme boli živí muríni a niekoľko obrázkov ozajstných afrických zvierat. Potom som v '59. v kine Tatra prvýkrát videl na širokom plátne Svet ticha, podvodný dokument Jean Jaques Cousteaua. Až keď som bol zamestnaný, zmohol som sa na prvú jednookú zrkadlovku a nafotil v priebehu 10 rokov kilometre farebných a čiernobielych negatívov. Na kameru som ale nemal a tiež som pochopil, že amaterizmus je síce zábavná vec, ale je to len hračka dospelých (mužov) asi tak ako modelové vláčiky, ktoré sú ako je všeobecne známe obdobné hračky ako poprsie mamičiek: určené sú pre deti, ale radi sa s nimi zabávajú aj oteckovia, že áno?! Fascinovali ma v 70-tych rokoch komerčné videokamery, boli opäť nedostupné. Začiatkom 90-tych rokov som sa už zmohol na videorekordér a bolo to v synchrone s rozšírením legálneho príjmu satelitných kanálov so širokou ponukou dokumentu. Od otca sa na mňa nalepila aj akási zásada či princíp, že čo je potrebné a možné pre dieťa ukázať, to im aj treba za každú cenu doniesť. Kantor je aj od toho, aby im to zabezpečil. Nuž a keď som začal zriaďovať katedru a učiť na univerzite, ukázala sa nielen potreba, ale najmä možnosť takmer dokonale a v podstate s malými nákladmi zabezpečiť maximálnu názornosť výučby virtuálnymi farebnými a pohyblivými obrázkami pre biologické predmety (a to všetko pravda popri reálnych trojrozmerných objektoch). A tak za 15 rokov som nazbieral takmer 700 štvorhodinových kaziet záznamu, z ktorého sa potom nastrihala stovka krátkych veľmi adresných a zahustených videovstupov na prednášky a cvičenia (často aj pre kolegov, ktorí boli medzicasom nakazení takouto obsedantnou činnosťou). A tak zhruba na štvrtine-tretine každej mojej prednášky a seminárov boli videozáznamy s komentárom. Personálny počítač je pri tom nástroj, ktorý sa stará o to, aby sa vedelo čo a kde hľadať. Samo-sebou sa rozumie, že taký objem filmov (asi 3 tisíc hodín) by pre ráciu ani nemusel byť.

Zberateľská vášeň ale nepustila a kým boli zdroje na kazety, točilo sa aj kadečo iné, čo so širším vzdelávaním len súvisieť mohlo. Kultúra (výtvarný a hudobný kumšt), história posledných dvoch storočí a kadečo ešte iné. Mám taký dojem, že to zberateľstvo a recyklácia komerčného dokumentu vo funkčný a adresný výukový dokument je akási oneskorená kompenzácia tej možno nevyužitej kreativity, čo by som snáď bol chcel a možno aj vedel robiť o 40 rokov skôr. Približne viem, čo najlepšie sa z prírodovedného dokumentu za ostatných 100 rokov natočilo, počnúc Martinom a Osa-u Johnsonových pri jazere Paradise v Kenyi (NP Marsabit), ktorých sponzorovala firma KODAK, geniálneho dokumentaristu Johna Flaherty-ho ktorý z konca dvadsiatich rokov priniesol prvý „hraný“ dokument o grónskych inuitoch, až po Joanu a Alana Root-ových, ktorí 30 rokov natáčali pre BBC vo východnej Afrike (cf. *Monstercrododyles of Kirawira*). Bohužiaľ také naše špičky prírodovedného dokumentu ako Vlachovci, Ricotti a o Štelbaskom z Košíc ani nehovoriac, sú v porovnaní s podpriemerom sveta amatérskymi pančeri. (Odvolávam: Štelbašský natočil so Sitašovou z VSM 20 dielny vynikajúci, európsky unikátny botanický seriál *Kvety, stromy a kry*). Ak by som sa náhodou bol namontoval do nášho zviditeľneného dokumentu, asi by som bol frustrovaný zo svojej stredovýchodnej podpriemernosti. Teda vcelku môžem byť celkom rád a môžem byť naprosto spokojný so stavom aký mám (teda okrem zdravotného pravda).

Ako väčšinu chalanov, ani mňa príliš nebavili rastliny, ktoré sú pre laika najskôr nudné stvorenia asi preto, lebo postrádajú tú dynamiku živočíchov. Avšak chtiac-nechtiac dosť sa toho na mňa nalepilo aj z botaniky od mojej sestry – notorickkej perfekcionistky. Študovala prírodné vedy a na gymnaziálnu profesorku je veľmi dobrá floristka. Stále sa od nej mám čo-to naučiť z domácej kveteny. Nakoniec prítiažlivým vzorom bol akiste aj otcov bratanec, rodák z Tekovských Lužian (Nagysalló), ako prvý univerzitný profesor zoológie, osnovateľ a vykonávateľ terénnej fázy prvého pokusu o komplexný výskum fauny v jednej osobe okrem iných aj svojej užšej patrie – Tekova⁵.

⁵ Akademik Andrej (Endre) Dudich (1895–1971) zakladal prvú univerzitnú katedru systematickej zoológie, bol osnovateľom komplexného výskumu bioty prírodných rezervácií, limnobiologického výskumu Dunaja a priekopníkom speleobiologie v Európe. Ten príbeh stručne vyšiel v zborníku Tekovského múzea a hodne obsiahnejšie v *Bulletine SZS* pri SAV 4/2015: 12–19. Druhým profesorom (lesníckej) zoológie sa stal o 60 rokov neskoršie tiež len tekovan Ing. Jozef Sládek a tretím (de facto zoológie) ja. Mám taký dojem, že okrem Prešporskej župy si Tekov odchoval najviac profesorov zoológie pripadajúcich na jeden štvorcový kilometer.

Inak s tlupou kamarátov sme prežívali celé letá pri Hrone na opekannej kukurici ulúpenej z družstevného lánu. Na kajakoch a iných plavidlách sa žmýchali kilometre medzi Kalnou a ústím do Dunaja, pozorovalo sa vtáctvo na ramenách meandrujúcej, reguláciou ešte nenarovnanej a nedoničenej rieky plnej života. Vtedy sa ešte bicepsy nenapumpovávali proteínmi a anabolikami, figúra sa nevylepšovala na trenažéroch, ale na fázovaných tréningoch a zavše aj na pretekoch vedno s profesionálmi⁶. Bavilo ma fotenie pekných dievčienec, fascinoval ma farebný dokumentárny film a ako som vravel, v škole som notoricky obsluhoval premietачku hlavne preto, aby som sa ulial z nudy na hodinách počtov a geometrie. Na štúdium filmu a TV kamery ma síce nevzali, ale už som sa nikdy nezbabel kúzla špičkového dokumentu prírodných entít, javov a procesov. Moja (dnes už digitalizovaná) zbierka filmov sa využíva vo výučbe dôsledne dodnes, lebo práve touto kompulzívne obsedantnou zberateľskou poruchou sa mi nakoniec podarilo infikovať aj mladších kolegov na katedre, ktorú som dával dohromady a rozbiehal jej menidžment⁷.

MA *Predpokladám, že na štúdiách si bol vzorný knihomoľ a pilne si študoval všeličo, čo bolo treba – alebo aj nie?*

Vôbec nie. Počúval som iba to, čo ma skutočne bavilo, inak som však flákal štúdiá jedna radosť. Avšak pokušenia som v pohode takmer vždy zvládol tým, že som im po poriadku podľahol. Lenže keď sa nič netušiaci študent dostatočne pilne nevenuje nerastom a na dôvažok sa oddáva ešte aj nerestiam, tak ľahko

schytá dva-tri dekanské reparáty a už veľa potom nechýba, aby predčasne ukončil štúdium. Nie som na to obzvlášť pyšný, že aj mne to (raz) hrozilo, avšak vždy ma na exámenoch z maléru nejak vytrhla pamäť na všakovaké (of all sorts) extrašpeciality, faktá a ešte v ranom detstve rozvíjané vlohy na memorovanie lexikálnych položiek. Na univerzitu som už nastupoval prakticky s bohatým registrom vedeckých názvov rôznych zvierat ako aj rastlín. Dôsledne som sa však vyhýbal štúdiu politických pavied, zato s inžinierskymi geológmi som fakultatívne počúval (mikro)paleontológiu, ktorú biológovia nemali (a neviem prečo nemajú dodnes). Prednášky neskutočne detailnej humánnej osteológie (nažiaľ iba postkraniálneho skeletu) som absolvoval s medikmi. Vyznamenaným záujmom o klimatológiu ma nainfikoval neskoršia „rosnička“ predikcie počasia už neviem, na ktorom komerčnom kanáli televízie, dr. Jozef ILKO, s ktorým sme nejaký čas bývali spolu na internáte vedľa Justičného na Šoltésovej. Kuriózne počas nekonečných partíí pauzovaného mariáša v parte veselých klimatológov som dostal taký kurz o dynamike atmosférických pochodov a základov synoptickej meteorológie, že som si kľudne mohol dovoliť fumigovať prednášky a vystačil som s tým podnes.

So zoológiou to bolo pravda úplne inak. Už ako fuksa (prváka pred beániou či imatrikuláciou) ma prijali a akceptovali v gilde na tú dobu do vedy neobyčajne zažratých študentov vyšších ročníkov špeciálneho štúdia zoológie. Boli to zlé časy ešte doznievajúceho ideologického vplyvu zástancov lepešinskoly senkovského šarlatánčenia v biológii podľa sovietskeho vzoru a bola to aj zložitá cesta hľadania vzorov na mladej fakulte takmer bez nasledovania hodných výrazných vedeckých osobností. Avšak mnohí z mojich starších kolegov-študentov významne posunuli latku zoológických vied o hodne vyššie po ťažkých začiatkoch univerzitného školstva s veľmi skromnými tradíciami a stali sa (dnes už pravda emeritnými) profesormi zoológie minimálne európskeho kalibru s úctyhodným vedeckým odkazom. Na profesnú náročnosť už emeritných profesorov Karola HENSELA, Janka VESELOVSKÉHO, Lacka JEDLIČKU a Ivana ORSZÁGHA nespomínajú iba generácie študentov, ale aj mnohí mladší kolegovia zo štúdia, vrátane mňa. Bola to tá gilda ešte študujúcich a trebárs na diplomových prácach pracujúcich študentov (Evka KALIVODOVÁ, Ďuro GRESSNER, Karčo PACHINGER, Cyro BARČÁK), s ktorými sa denno-denne mohol stretávať (kto chcel) v ich kutici suterénu, „v katakombách“ budovy na Moskovskej. Tematicky ešte nezaraďením mladší adepti s nimi mohli diskutovať, odkukávať ako naložiť

⁶ Až po vysokoškolské štúdium takmer každodenne som sa mohol venovať fyzikultúre v najrôznejších smeroch. Ako riaditeľské dieťa prakticky kedykoľvek som mohol do telocvične na náradia a ku basketbalovým košom, cez vakácie som si dovliekol domov jeden pingpongový stôl a od polovice júna každý boží deň sme boli pri Hrone. Od polovice päťdesiatych rokov zásluhou Paľa Bakonyi báčiča v klube Dynamo Želiezovce (Zseliz) fungoval aj vodácky oddiel s posuvnou lodenicou v podobe vagónika niekdajšej úzkokolejky až pri Hrone od marca do novembra. Ako gymnazista som veru tvrdo trénoval K1 na švédäku a ušlo sa mi aj medailí na hladkej trati krajského formátu. Neskorší olympionik Kadnár ma nechal iba o nejaké tri dĺžky na polkilometri na majstrovstvách Slovenska vo Zvolene a s Čepom, olympionikom Lacom Čepčianskym som raz pádloval v K dvojke. Tak.

⁷ S otcom dodnes zdieľam hlboké presvedčenie, že kantor je povinný fyzicky či obrazom všetko o čom učí a čo je v ľudských silách demonštrovať dietkam od škôlky až po univerzitu vrátane. Zvlášť prírodné vedy ponúkajú k tomu rôzne možnosti vo forme kvalitného farebného mobilného záznamu reliéfu, vodstva, atmosféry a bioty a ich dynamiky. Emócie vyvstávajú z percepcie krásy foriem, farieb a dejov totiž preukazne umocňujú aj poznanie vedúce k presvedčeniu o racionalite nevyhnutnosti ochrany prírodného prostredia nielen ako utilitárnych zdrojov pre existenciu, ale aj ako jedinečných entít *per se*.

s nazbieraným trebárs materiálom, ako sa dostať k literatúre a s ňou narábať, ako koncipovať referát pre Zoologický krúžok a to všetko v akúkoľvek dennú alebo nočnú dobu, lebo vtedy ešte tam vládla pomerne liberálna akademická atmosféra bez úradníckych limitácií pracovnej doby či prítomnosti v úrade. (Nie ako na nemenovanej TU, kde sa štikajú karty a po 22.00 h záverečnej je zakázané sa zdržiavať.) Navyše do zoológie zažratý a na katedre často obsmrdávajúci mladý študent sa tam mohol zoznámiť/spoznať už kade-tade v praxi sedimentujúcimi zoológmi, ktorí trebárs nedávno končili († Milan LICHARD, † Ilja OKÁLI, † Dušan MATIS, † Juraj VARGA, Marián VRANOVSKÝ) a vzácné pri rôznych príležitostiach sa ukázali aj už publikujúci „profesionáli“ († Janko DAROLA, † Milan BALÍŠ, † Ali RANDÍK, † traja bratia BRTEKOVCI, Janko, Vlado a Ľubo, † Ivan ZMORAY, † Ari MOŠANSKÝ, † Jozef PALÁŠTHY, † Tibor WEISZ, † Paľo HELL, † Braňo SOVIŠ a pravda celkom živí priatelia Braňo MATOUŠEK, Jožko SLÁDEK, Andrej STOLLMANN, Jožko VOSKÁR a nažiaľ už nemnohí ďalší). Iba F. J. TURČEKA som nestretol v Prešporke, ochotne mi odpísal a neskoršie ma srdečne niekoľkokrát prijal v Štiavici. Nakoniec nemôžem nespomenúť, že som stihol ešte prednášky profesorov z biologických vied Oskara FERIANCA, akademika Bohumíra ROSICKÉHO, Štefana PAULOVA, Ľudovíta PASTÝRIKA, Jozefa MÁJOVSKÉHO, Ladislava ŠOMŠÁKA, Jindřicha VALŠÍKA, Vladimíra FERÁKA a profesorov z vied geografických Michala LUKNIŠA, Pavla PLESNÍKA, Jána KOŠTIALIKA, Dimitrija ANDRUSOVA. Nič neriskujem s retrospektívnym vyznaním, že som vďaka menovaným osobnostiam (predovšetkým učiteľom, ale aj bývalým kolegom) predsa len získal na tú dobu vcelku použiteľné základy pre biocenologickú a zoogeografickú orientáciu svojej neskoršej vedecko-pedagogickej profilácie.

IB *Ktorá výrazná pedagogická osobnosť univerzity Vám najviac utkvela v pamäti?*

Každý študent, ktorý sa v rokoch 1959–1964 zapísal na prírodné vedy Univerzity Komenského v Bratislave, musel zákonite fyzicky prejsť rukami MUDr. Jindřicha VALŠÍKA (* 25. 08. 1903 Praha, † 10. 02. 1977 Prešporok, 73 r.), riadneho profesora antropológie ako aj prednostu Katedry antropológie a genetiky. Bol to vysoký a driečny muž so snehobielou to už hrivou ako som ho poznal, jednoducho výrazná a rázovitá postava povojnového vývoja biologických vied na UK v Bratislave. Nám mal prednášať kurz antropológie v tretíaku, aj keď som mal vtedy rad dôležitejších záujmov, akými boli terénna výpomoc starším kolegom, sprevádzanie cudzincov pre CKM (Cestovnú kanceláriu mládeže), zborový spev vo folklórnom súbore

a dievčence, chodil som na prednášky antropológie určite častejšie, ako na nezáživné zemepisné regionálky. Valšík prednášal a vôbec vystupoval s dôrazom na masívny efekt na poslucháčov, tak ako sa to traduje o vystúpeniach diabolského Nicola Paganini. Spomínam si na jedno cvičenie, kedy profesor suploval za asistenta (dnes prof. Vladimíra Feráka) a malo sa kolokvovať z osteológie postkraniálneho skeletu. No kto by sa na to cviko bol učil tie tuberculy, trabeculy, cristy, cariny, fossy a fovey, sutúry a sulci na dlhých kostiach a tak sa každý len krčil na mieste, zmenšujúc svoj objem pred pohľadom examinujúceho, ktorý si pomaly premeral publikum a stentorským hlasom zvolal... čo zvolal – zaručal: „*Tak co? Bílý strach a šedozelená hrůza?*“ Potom za štvrt'hodiny presvedčil krúžok aký je ignorantský a blbý, dal cviko zopakovať na sobotu a vyhnal nás preč. Inak na praktikách bola väčšinou psina, pchali sme práchnivé ľudské hnáty kolegom do tašiek či vrecák a z dievčienec takmer vždy doktorá aspoň na kuse niesla domov symbol mužnosti z rozoberacieho plastového chlapca. Valšík každopádne tak vystrašil ročník, že sme sa osteológiu, myológiu proste morfológiu tak nadreli, že sa to spievalo ako zo spevníka. Ja som si navyše nadrel aj pikošky na zapôsobenie a kamufláciu inak veľkých hiátov v mojich elementárnych poznatkoch. Pochopiteľne latinský názov spoločnej mukóznejšej pošvy šliach naťahovačov prstov prostredníka a ukazováka (cf. vagina mucosa etc. etc.) odspievam aj po 50 rokoch, avšak bez debilníka sa pomaly neodvážim už ani preč z domu. Na takých bohémov, akým bol Valšík, zrejme platili pompézne ohúrovačky, sám sa na nich nesmierne zabával. Dejinám fakulty zasvätených a v užších kruhoch tradíciám oddaných starších kolegov – dnes emeritných – sa dlho tradovalo, že Valšík nikdy nevynechal dakedy aj bujaré katedrálné zábavy a študentami režirované postimatrikulačné oslavy – beánie. My sme ešte na praktiku z anatómie stavovcov znudene precvičovali konštrukciu skeletu plazov na zdanlivo zbytočne komplikovanej lebke krokodíla nílskeho, s ktorou na hlave tancoval rumbu dekan Valšík na beánii prvákov dakedy v polovici päťdesiatych rokov. Ešte v období štátostraníckou ideológiou podľa sovietskeho vzoru navodeným pokryteckým prístupom k sexualite všeobecne a mládeže zvlášť, pokiaľ to Valšíkovi dielenský (fakultný) výbor nezatrhol, risknul pre študentov usporadúvať publičné akési talk shows, ako tomu žánru vravíme dnes – až na to, že otázky sa poväčšinou dávali anonymne na cedulkách. Lebo v ére doznievajúceho stalinizmu aj u nás sa mohol v dostupnej spoločenskovednej literatúre príliš zvedavý študent dočítať, že: „Pohlavný život je dovolený len v takej

forme, ktorá prispeje k upevneniu túžby spoznať kolektívne emócie, triednu organizovanosť, výrobnosť a bojovú aktivitu...“ citujem freudo-marxistu ARONA BORISOVIČA ZALKINDA (1888–1936) z jeho príručky „*Polovoj vopros v usloviach sovietskoj obščestvennosti*.“ Gos. Izdat. 1926, Leningrad, resp. „*Nekatoryje voprosy polovovo vospitanija molodych pionerov*.“ Proletarskoe ditja 12, 1/2, 1932. Nám všetkým, čo sme hlboko načreli do týchto skvostných žriediel marxisticko-leninskej vedy bolo nad všetko jasné, že socialistický človek by sa mal pohlavne stykať čo najmenej, svoje tvorivé energie by mal sústrediť na triedny boj a na budovanie komunizmu, lebo uvedomelý človek šetrí energiou, emóciami a libidom v prospech svetového víťazstva proletariátu.

Mňa si prof. Jindřich VALŠÍK pamätal ešte z prváka a to až z troch eventov. Keď ako fuksov nás v prvý týždeň vodili po katedrách, ako prednosta nám predstavoval svoje zatuchnuté katakomby v suteréne dekanátu na Moskovskej. Vypadal neskutočne ošuntele v pokrkvanom plášti a ako sklerotici zvyknú mať priviazané okuliare, on ich furt nosil na krku na zdrapoch ušmudlaného fľaču. Na okne mal zopár kópií plastik praviekých venuší a tak na priamu otázku do publika som mu odrecitoval zo štyri z nich. Nemohol vedieť, že som bol vo výhode, vyrastal som na nemravných obrázkoch otcovej knižnice, okrem iných aj archeológa-amatéra (a potom to trvalo ešte 30 rokov, kým som téte á téte stál v nemej piete pred Willendorfskou venušou vo Viedni a pred ďalšími kade-tade, až po Louvre). Druhý event z čoho si ma Valšík pamätal, to bola hypertrichóza istej decentnej, mnou nie príliš často na verejný obdiv vystavovanej časti tela. „Kluku, ty máš chlupatou prdel jak opičák!“, komentoval Valšík jeden z významných výsledkov povinnej antropológickej prehliadky celého ročníka po zápise. Numerické výsledky prehliadok takmer dospelých dievok a nedonosných chalanov slúžili ako materiál pre katedrálny výskum, zameraný na somatické, fyziologické (škoda, že nie aj mentálne) prejavy dospievania. Na lacnom študentskom materiáli sa vyšetrovala tak somatometria a – pravda – oddelene sa ešte vyšetrovali a sponedali dievky a chalani. Pán profesor bol pri agnoscácii chlapčenských detailov vždy prítomný a súčasťou vedy bola aj observácia obsahu trenírok. Z výsledkov sa potom robili diplomovky a iné spásonosné práce a zakrátko na to Valšíkova Katedra antropológie dostala alternatívne označenie ako KMaVOP (Katedra menstruace, vývoje ochlupení a prsu). Na Valšíkovej katedre robili diplomovky prakticky iba dievčence a podľa znalcov terénu sa tam zgrupovávali vraj najkokeťnejšie fešandy z ročníka, čo pochopiteľne pramenilo z hlbokého nedorozumenia

a nepochopenia stavu vecí. V tom treťom prípade ma Valšík pekne dostal na jednej pravdepodobne z posledných – už skôr zmienených – seancií na tému sexuálnej osvety študentov. Na moju fundovanú otázku z pléna, že „či môže vyvolať provokovanú ovuláciu deflorácia?“, stroho a nedbanlivo odvetil, že: „Môže. Snad ste pane kolego nezbochl některou vaší kolegyni?“ A tým som sa v koautorstve s profesorom Valšíkom na dlhší čas medzi spolužiakmi spoločensky úplne znemožnil.

Valšík pravda rád šokoval neostrieľaných študentov všelijakými hrôzostrašnými príhodami z vlastnej lekárskej praxe ešte z brnenskej gyndy, ale ktosi na neho vyhrabal, že ešte počas nerozvážnej mladosti vraj publikoval krátku správu v Lékařských listech o pracovnej zdatnosti jednej brnenskej prostitútky. Tým bývalým našim študentom, ktorí ešte so mnou alebo s mojimi mladšími kolegami (dnes docenti a profesori) absolvovali prvé dve cvičenia z ekológie generalis iste by nešla paralela: cvičenie v prváku o variabilite so základnými prvkami humánnej somatometrie som pravdaže vytuneloval od Valšíka, avšak zaujímavejšie aspekty observácií na modeli *Homo sapiens* bolo treba z ekologickej problematiky vypustiť. Nechcel som riskovať, aby študenti nevhodne premenovali aj moju katedru.

„Je nám uložené na diele ďalej pracovať, nie je však nám dopriať toto dokončiť“

Talmud

MA a IB Ďakujeme za rozhovor!

algd

(pokračovanie v ďalšom čísle)

Prihláška za člena
Slovenskej zoologickej spoločnosti

Meno:	Priezvisko, titul:
Dátum narodenia:	Miesto narodenia:
Kontaktná adresa Názov inštitúcie:	
Ulica, č.:	telefón:
Mesto:	fax:
Okres:	
PSČ:	e-mail:
Môj záujem sa sústreďuje na oblasti (označte):	
entomológia	☐
iné bezstavovce	☐
ichtyológia	☐
batrachológia	☐
herpetológia	☐
ornitológia	☐
mammaliológia	☐
ochrana fauny	☐
etológia	☐
Dátum:	
Podpis:	

Členský príspevok vo výške 10,- Eur na 1 rok zaslite na účet SZS číslo IBAN: SK73 8330 0000 0022 0137 6337, BIC: FIOZSKBAXXX, FioBanka, a.s. Prihlášku po vyplnení pošlite, prosím, na poštovú alebo e-mailovú adresu predsedu SZS:

Vladimír Kubovčík, predseda SZS
Fakulta ekológie a environmentalistiky
Technická univerzita vo Zvolene
T. G. Masaryka 20117/24
960 53 Zvolen
kubovcik@tuzvo.sk

* * *

Prihláška za člena
Slovenskej zoologickej spoločnosti

Meno:	Priezvisko, titul:
Dátum narodenia:	Miesto narodenia:
Kontaktná adresa Názov inštitúcie:	
Ulica, č.:	telefón:
Mesto:	fax:
Okres:	
PSČ:	e-mail:
Môj záujem sa sústreďuje na oblasti (označte):	
entomológia	☐
iné bezstavovce	☐
ichtyológia	☐
batrachológia	☐
herpetológia	☐
ornitológia	☐
mammaliológia	☐
ochrana fauny	☐
etológia	☐
Dátum:	
Podpis:	

Členský príspevok vo výške 10,- Eur na 1 rok zaslite na účet SZS číslo IBAN: SK73 8330 0000 0022 0137 6337, BIC: FIOZSKBAXXX, FioBanka, a.s. Prihlášku po vyplnení pošlite, prosím, na poštovú alebo e-mailovú adresu predsedu SZS:

Vladimír Kubovčík, predseda SZS
Fakulta ekológie a environmentalistiky
Technická univerzita vo Zvolene
T. G. Masaryka 20117/24
960 53 Zvolen
kubovcik@tuzvo.sk

* * *

Názov časopisu	Bulletin Slovenskej zoologickej spoločnosti pri SAV ISSN 1339-178X
Ročník a číslo	ročník 14., číslo 2/2025 (prvé číslo vyšlo 16. marca 2012)
Vydáva	© Slovenská zoologická spoločnosť pri SAV
Sídlo vydavateľa	Slovenská zoologická spoločnosť pri SAV Prírodovedecká fakulta UK v Bratislave Mlynská dolina, Ilkovičova 6 842 15 Bratislava 4 – Karlová Ves
Redakcia	Vladimír Kubovčík , predseda redakčnej rady Fakulta ekológie a environmentalistiky Technická univerzita vo Zvolene T. G. Masaryka 2114/27 960 01 Zvolen tel.: 045-5206 605 e-mail: kubovcik@tuzvo.sk Ivan Baláž , člen redakčnej rady, ibalaz@msnet.ukf.sk Alexander Csanády , člen redakčnej rady, alexander.csanady@unipo.sk Jakub Fedorčák , člen redakčnej rady, jakub.fedorcak@unipo.sk Peter Manko , člen redakčnej rady, peter.manko@unipo.sk Peter Maršalek , člen redakčnej rady, peter.marsalek@nlcsk.org Jozef Oboňa , člen redakčnej rady, jozef.obona@unipo.sk Slavomír Stašiov , člen redakčnej rady, stasiov@tuzvo.sk
Periodicita	občasník, vychádza podľa potreby a aktuálnej situácie v zoológii na Slovensku, cca 2 až 4-krát ročne
Dostupné na internetovej stránke	www.szs.sav.sk